

Ljubljanski ZVON.

Leposloven in znanstven list.

Izdajatelji:

Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.

LETO III.

V LJUBLJANI, 1. NOVEMBRA 1883.

ŠTEV. 11.

Jesenske pesni.

Glej, rúmen že bukov je gaj,
Rujáva njegova obleka;
Tam sredi rujavih drevces
Zeléna dviguje se smreka!

1.

Temnéji še gaj bo ko zdaj,
Odpála bo vsa mu obleka:
Na sredi pa gólih drevces
Zeléna ostala bo smreka!

Naj tudi tu v srci je že
Sanj mladih mi hosta ruména:
Ljubezen do tebe, moj dom,
Ostala bo véčno zeléna!

2.

Po dolih ležijo meglé,
Iz mēgel kipijo goré,
Od zlatega solnca oblite
V jutránji se zóri žaré.

Saj niso to síve meglé,
To jad je, ki krije srcé;
A sred izmed žalosti mēgel
Dvigujejo pesni glavé!

3.

Glej, lástovke hitre že zbirajo se
V zvoníka tam belega linah,
Na jug hrepeneče ozirajo se,
Tjá skóro se vspnó po višinah.

Leté že! Pa z Bogom in srečno vam pot,
Kjer milši, toplejši so kraji;
Če srce nemirno vas vleče od tod,
Če naši prehladni so gaji,

Pri óknu sloním in za vami strmím:
Da mogel bi z vami leteti! . . .
Takó pa na mestu priklenen stojím,
A laglje ní — tiho trpeti!

Kje ste peveci gozdni,
Pevci lahkokrili?
Kje so vaše pesni,
Káj ste umolkčili!

„Ni nam mari vígred,
Ni nam mari cvetje:
Kjer ljubáv ugasne,
Tam utihne petje!“

4.

Mar le znate peti,
Kadar vígred cvête?
Mar le znate peti,
Ko se gnezdo plete? —

Gorázd.

Na produ.

Balada.

Nad vódo vihárji hrumèč se bijó
In strašno valovje na zémľjo ženó —
Oj, kočica borna, le krèpko jim stoj
In valov pretečih nikar se ne boj!

Skoz ôkno svetilka slabó ti gorí,
Pri mizi deklè pa brodársko sloní —
Le váruj jo, váruj pogube strašné,
Ko tréskajo v tēbe besneče vodé! . . .

In v grómu in blisku razsaja vihár —
Oj, dekle, ne hōdi iz kočē nikár,
Če tudi zaklical nekđó je močnó,
Da si skoz grmenje ga čula glasnó!

Ne hōdi, ne hōdi, življenje varúj,
Zatisni uhó si, kričánja ne čuj,
Tam zunaj, tam zunaj razsaja vihár,
Oj, dekle, ne hōdi iz kočē nikár!

Ne čuje! . . . Ponósno okó jej žarí.
Oj, straha nikacega v prsih teh ni!
Pred durmi poslušá, — grmenje vetróv
Vihárno se čuje in jeza valóv!

In zopet in zopet zakličē nekđó
Obupno in strašno in plašno takó —
Gotovo popotnik je ónkraj vodé,
Pustiti gá tám kaj ne more, ne smé!

In brzo odveže zdaj čolnič krepák,
Krepák pač, a vender v nevihti šibák —
Oj, dekle, ne hōdi, ne hōdi nikár,
Ko v gromu in blisku razsaja vihár!

Pač vóde besneče se vánjo pené
In večno pogubo v obraz jej drvé,
A trdno in srčno med njimi veslá —
Kaj mar jej bučanje zelēnih vodá!

Oj, vrni se, vrni s čolničem domóv,
Ta noč je pošastnih sovražnih duhóv;
Zgrabili te bodo, plesali s tebój,
Potem pa te vzeli v globine s sebój! . . .

Od gróze zastane jej vzbunjena krí
In kréi srcé se, in milo ječi
In plašno upira na vódo se vid —
Tam lice se kaže, bledó kakor zid.

„Kaj pravim, deklè ti — minilo nocój
Je leto, ko vtonil ljubimec sem tvój,
Le pojdi, le pojdi ti z máno sedáj
In kakor poprej se lepó mi smehljáj!“

„Poklical sem bil te — dobil te v oblást,
Potegnili te bodem v neznáno propást,
In žena mi bodeš skrbnà in krasnà
In zvesto ljubila se bova obá!“ . . .

In nagne se čolnič — deklè zaječi
In več na površji zelēnem je ni.
In strašno zatuli povsódí vihár,
Vodá razbrzdanih mogočni vladár!

—b—

Cyclamen.

Spisal Janko Kersnik.

Roman.

Trinajsto poglavje.

(Dalje.)

Sedela je pod košato platano; pričeto pletenje je ležalo pred njo na mizi, in poleg pletenja na pol odprta knjiga. Deklica pa je zamišljena zrla pred se v tla. Doktorja ni zapazila, da ni stal tik nje ter je ne običajno pozdravil.

Prestrašila se ga je skoro, a ponudila mu je takoj na lahko smehljaje se bližnji sedež.

„Nesrečno ste zadeli, gospod doktor! Nikogar ni doma, in tudi nadejati se ni, da bi se gospôda kmalu vrnila.“

„Tem bolje, gospodična,“ deje Hrast skoro afektirano; „tem dalje bom smel uživati samo Vašo navzočnost, se ve da, če me boste vrednega spoznali.“

„Neizrečeno ste ljubeznivi,“ zavrne guvernanta z ironičnim posmehom.

On se ni zmenil za to, nego segel je po knjigi, ki je ležala na pol odprta na mizi.

„Ah,“ dejal je z zategnenim glasom in skoro zaničljivo, „kako Vam je možno brati te povesti?“

„Zakaj?“

On ni odgovoril takoj; videti je bilo, da jo hoče nekako nadzirati, ter da išče izrazov in besedij, da pretira svojo sodbo.

„Zakaj?“ ponavljal je za njo; „zato, ker so tako bedasto izmišljene, tako nenaravno koncipirane, sestavljene, izvedéne, — za božjo voljo, povedati Vam skoro ne morem, — a to je sigurno, da čez deset, dvajset let teh Marlittinih povestij nihče več ne bo čital.“

„Vi govorite, kakor najhujši sovražnik te pisateljice.“

„Ne, ne, brez šale, gospodična, tako mora vsak soditi! Le pomislite junake in junakinje v teh romanilih. Junakinje so vse rudečelase

junaki pa merijo povprečno po dva metra od nog do glave. Če pa tega ni, potem so pa sigurno hromi. Vse spletko se rešujejo po skrivnih uhodih, skritih predalih v starih predalnikih ali pa s pomočjo podzemeljskih votlin. In ta dialog! Pomislite vendar, kje na vsem svetu govore ljudje tako pretirano bombastično, kakor tu v teh povestih? In kako tendencijozno je vse!“

Guvernanta je bila vzela pletenje v roke ter je mirno poslušala.

„Vi ste hud realist,“ rekla je malomarno, ko je oni umolknil.

„Kaj še!“ oporeka doktor, „pa na življenje se je vendar treba ozirati.“

Molčala sta nekoliko trenutkov.

„Povedite mi,“ pričel je Hrast v novič, „Vam li ugajajo tisti prisiljeni ljubezenski prizori, v katerih se redno topi ponos, ošabnost ali sovraštvo, — kakor svinec v žrjavici?“

„Haha, izvrstni ste danes.“

„Zakaj mi ne odgovorite?“

„Ker morda tudi tako sodim. Saj veste, — ljubezen v knjigah, v romanih, ali pa v življenji — ni povsem jednaka.“

Doktor jo je začudeno pogledal; vedel ni, kam meri Elza, toda polastil ga je čut, da mu nekaj preti. Vstal je ter s svojo palčico odbijal peresa z bližnjega jasmínovega grna.

„Vi ne veste, kaj je ljubezen!“ dejal je hrabro, toda ozrl se ni v guvernanto.

„In Vi, gospod doktor?“ vprašala je s svojim melodijoznim glasom.

Hrastu je zadonel ta glas tako zapeljivo na uho, da se je obrnil zopet k deklici; pa ona ni dvignila očesa s svojega pletenja.

„Jaz, jaz — o jaz vem, kaj je to!“ dejal je on ter udaril zopet s palico po jasmínu.

„Pa pozabite morda tudi lahko?“ vpraša ona, a ne, da bi se ozrla vanj.

Zaničljiv posmeh mu je šinil čez lice.

„Mi li nameravate očitati . . .?“

Temna rudečica jej je zalila lice, ko je vstala s svojega sedeža ter uprla se z roko ob mizo.

„Hvala Vam, doktor,“ dejala je, in v očeh se jej je nekaj posvetilo, kakor prikrivana zlobnost, ki nehoté sili na dan; „hvala Vam, da se mi kažete v pravi podobi, hvala Vaši odkritosrčnosti! Pa, da ne boste mislili, da sva si drug drugemu kaj na dolgu, povedati Vam

moram, da nisem zastoj odlašala svojega odgovora; saj veste kate-rega. Mislila sem, da se s časom privadim — kajti o ljubezni, doktor, o ljubezni, — haha, o tej pač ni bilo sledu, haha!“

Žaljeno samoljubje — to časih huje skeli, nego vsaka druga bolečina; Hrast pa je bil silno samoljuben. Bled ko pobeljena stena je stal pred Elzo, in divij, jezen odgovor mu je bil na jeziku. A premagal se je.

„Zdaj je menda vrsta na meni, da se Vam zahvalim na Vaši odkritosrčnosti,“ dejal je s posiljenim zasmehom.

„Hranite si to, saj sva se pobotala! Toda še nekaj,“ pristavila je Elza, in oni zlobni svit jej je šinil zopet z očij; „še nekaj, gospod doktor; naj Vas vender jedenkrat svéta prosim. Vedite, gospod, Meden me snubi, — kaj pravite, Vi ste razumen mož, kaj mi je storiti?“

Stisnila je spodnje ustno med zobe, ter neprestano in nekako bodoče zrla v Hrasta.

To vprašanje in ta nenadejena novost razburila ga je še bolj.

Ako smo dali tudi slovo ljubezni, in ako nam ni ničesar več do ženske, za katero se nam je bilo nekdanj srce vnelo — vse te nekdanje strasti se povrnejo z dvojno silo, ako vidimo, da ima drug posesti, kar je bilo nekdanj naše. Ljubosumnjivost traje dalje nego ljubezen.

Tako se je godilo tudi doktorju.

„Kaj, Meden Vas snubi?“ vprašal je s hripavim glasom.

„Da!“ de je ona z nekovim zadoščenjem, kajti videla je, da Hrast svoje strasti ne more prikrivati.

„In jaz, — jaz naj Vam svetujem?“

„Da, prosim Vas!“

„O — Vi, Vi —! Vi ste zlobni!“ siknil je doktor.

„Jaz Vas ne umejem.“

Rekla je to malomarno pred se.

„Prav imate; saj je bilo res neumno,“ hiti oni ter brska s palico po pesku; jeza mu je jela kipeti. „Torej svéta si želite; i ne, — gospodična Elza, vzemite ga — Medena! Kakor ga jaz poznam, ne bo Vam delal posebne preglavice.“

„Haha!“ vzkliknila je ona poluglasno, pa čulo se ni kakor smeh.

„In dovoljajte mi, gospodična, da Vam prvi čestitam!“ pristavi Hrast.

Sam ni vedel, kak pikri zasmeh je zadonel iz njegovih besedij.

Pa njo je globoko zadel.

„Ne, ne, to je že preveč!“ hitela je ter glasno zajokala. Pala je na stol ter ihté se naslonila na mizo.

Ako hočemo resnični biti, moramo povedati, da jo je doktor z nekakim zadovoljstvom ogledoval; pa ne dolgo, kajti čutil je, da mu preti jako smešna uloga: odpuščenja prositi, preklicevati, tolažiti — vse to mu je stopilo pred oči, in jedno se mu je bolj smešno zdelo, nego drugo. Obrnil se je ter naglo odšel z vrta, ne da bi se jedenkrat ozrl.

„Jaz dvojim, da vzameš Medena,“ mrmral je sam pri sebi, ko je z naglimi koraki hitel čez klanec. „In če ga vzame . . . bedak, bedak, saj nimaš nobene pravice do nje.“

V tem trenutku se mu je približal izza ovinka eleganten voz z dvema čilima konjičema. Bil je Medenov, a gospodarja ni bilo v njem, nego temno opravljena gospa, — Ilovska. Vračala se je menda iz Borja. Ugledala je doktorja stoprav, ko je šnil voz mimo njega ter mu na lahko odzdravila. Rudečice njene on ni mogel opaziti, tudi odzdrav njen je komaj videl; pa obstal je nehote in zrl za vozom, kateri je naglo izginil za bližnjim ovinkom.

Potem pa se je udaril ob čelo ter obrnivši se proti Borju dejal skoro glasno: „Tudi tu nimaš nobene pravice več!“ — — — —

Druzega jutra se ga je polastila, kakor navadno, neka dobrodejna reakcija, in ko mu je dopoludne prinesel sluga z Drenovega pisemce, in mu je razganivšemu isto palo nekoliko duhtečih ciklamenov iz njega, nasmehnil se je skoro veselo.

„To je torej odgovor,“ mislil si je.

Na malem lističi pa je stalo zapisano:

Ein guter Rath ist auch nicht zu verschmäh'n.

Homunculus.

Hrast je hladnokrvno vzel peró, ter pod to vrsto napisal dotični pristujoči verz iz Fausta:

Wir wollen's weiter seh'n.

Mephistopheles.

Zganil je zopet list, napisal nanj Elzin naslov ter ga oddal slugi. Pa uro pozneje prinesel mu je drugi ravno to pismo neodprto nazaj.

„Hoho!“ vzkliknil je doktor, ko ga je bil zapustil sluga. Premeril je, roki meneč si, dvakrat sobo gori in doli, potem pa je pismo s korčki vred spravil v miznico, vzel klobuk ter odšel v krčmo. Zvonilo je ravno poludne.

Štirinajsto poglavje.

Istega dne, pozno proti večeru je sedela llovska gori v bukovem logu blizu pristave. Dolgo časa že ni bila stopila iz hiše; bolni soprog in zdravnik iz Borja, kateri je prihajal sleherni dan tja ter mudil se navadno dolgo, bila sta jedina človeka, s katerima je občevala, in niti prilike ni imela, iskati si druge družbe ali celó zabave.

Včeraj stoprav jo je bil pregovoril soprog, da se je peljala v Borje, in tudi danes jo je prosil, naj ide na sprehod. Čutil se je boljšega.

Vlažen večer je bil in od zahoda sem so se kopičili gosti oblaki na nebu; tam daleč za gorami se je od vročine bliskalo in skozi gosto bukovoje v logu potegnil je časih gorak veter.

MLADE žene pa niso zanimali niti prirodini prizori, niti razgled na globoko, pod njo v polutemi ležečo, obgozdno dolino. Vtopljena v svoje sanjarije je sedela nepremakljivo pod košato bukvijo.

Koraki blizu nje so jo vzdramili na hip, in prestrašena je planila kvišku, a v istem trenutku je stal pred njo — Hrast.

„Katinka!“ vzkliknil je tresoč, poluglasno ter iztegnil roki proti njej.

„Vi — Vi ste tukaj!“ dejala je zamolklo ter svoj lahki plašč potegnila tesneje čez rame. „Prestrašili ste me,“ nadaljevala je s težko sapo.

„Katinka!“ ponavljal je on proseče.

Obrnila se je proti njemu in žarek lune je obsvetil skozi veje nje blede obraz.

Rekla ni besedice, toda obraz in postava njena, vse je govorilo, vse je vprašalo, kaj želi oni.

„Ne bojte se me, nikar ne bežite pred menoj! Le govoriti mi dovolite, — če hočete — o nekdanjosti, ali ne ne, — o sedanjih dnevih — samo ne bežite, samo tukaj ostanite.“

Tresla se je po vsem životu, ko so jej donele te skoro šepetane besede na uho, toda preč iti, bežati ni mogla.

Usedla se je na klop in Hrast je obstal pred njo.

Gosti mrak, ki je bil že nastal, storil je, da nista mogla drug drugozega razločevati obraz. In to daje temi in noči njeno moč.

„Odpustili ste mi,“ nadaljeval je on, „rekli ste tako zadnjič, da mi odpuščate, — pa kaj to, kaj to odpuščanje, — to me bolj

peče, nego sovrašтво, nego jeza, sovrašтво, — vedi Katinka, to mi ni nič, — to odpuščanje, — ljubim te, ljubim, — stori, kar hočeš — pa to ti moram povedati.“

Prenehal je nekoliko, strast mu je glas zaprla. Ona pa ni imela nobene moči več.

Sedela je pred njim na klopi ter z rokama zakrivala obraz.
(Konec prih.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

17. Puščavnik Feliks.

(Dalje.)

Ako bi bil prav v kaki drugi hiši, ne bi ga bila nobena več pogledala. Gospod je bil z Berusom za delo jako zadovoljen. Od konca ga je imel za priprostega ali blagega in spoštovanja vrednega moža. Ko pa je zapazil v njem tako strastno slavo-hlepje in celó predrzno vero v svojo svetost, poklical ga je k sebi, da bi ga posvaril in poučil. Dokazoval mu je, da je zablodil na krivo pot, ki ne drži v nebesa. Pobožnost zaradi človeške hvale je farizejstvo, ki se Bogu gnusi. Nihče ne sme se zmatrati za pravičnega, nikar za svetega. Človek ostane grešnik, če stori tudi vse, kar more, za svoje vzveličanje itd. Berus se je župniku silno čudil, sčasoma pa se je tako razvnel, da mu je posegel v besedo in zakričal: „Kaj, da sem jaz farizej? Farizeji so bili, mislim, tisti malopridneži, ki so očitno dajali, skrivaj pa kradli, ki so se po dnevi postili, po noči, ko jih nihče ni videl, pa žrli in pijančevali. Kdo more kaj tacega meni očitati? Oni so svetost le hlinili, jaz pa sem si jo res prisvojil. Kdor pravi, da ne, reče mi ravno tako lahko, da nimam ušes ali nosa. Da me veseli ljudska hvala, ne tajim. Ali to ni nič pregrešnega. Vsak kristjan ima dolžnost, skrbeti za dober glas in lepo slavo, da ga časte poštenjaki za dobrega in pobožnega človeka. Bil bi kriv in zaslužil bi očitanje in kazen, da sem kak razuzdanec in pohujšljivec. Če pa dajem ljudem vzgled svetosti, kakeršnega ne najdete od Kolpe do Ljubljane, more me grajati za to le kak brezbožnik, kak krivoverec, kak Turek, kak peslajnar“. O teh besedah je udaril

Berus ob mizo, da se je vsa izba potresla. Vrlega duhovnika to ni oplašilo. Opominjal in učil je hlapca še celo uro. On pa si ni dal nič dopovedati, v svoji besni gorečnosti je ostal gluha za vse razloge in ni mogel spoznati svoje hude zmote. Odgovarjal je tako razžaljivo in surovo, da se ga je gospod naveličal poslušati in ga zapodil iz službe. Berus ni maral iskati si družega gospodarja, sit hlapčevanja je nakanil živeti odslej sam za se, prosto kakor ptica pod nebom. Potikaje se sem ter tja po Podgorji je premišljeval neprenehoma, kako bi priplezal na najvišjo stopnico svetosti, s katere bi bilo do božjega raja le še nekoliko korakov. Bistra glava pomore mu tudi ta pot. Izprevidel je, da mora zapustiti ničemurni svet in postati — puščavnik! Velikih, kamenitih ali peščenih prostorov brez rasti in ljudij res da na Dolenjskem ni, ali v Gorjancih se skrivajo mestoma tako tihi doli in predoli, kotli, jarki in ponori, da puščavnik lepše samote skoraj želeti ne more. Tonček proda svojo podgorsko obleko in si da narediti dolgo haljo iz debelega domačega sukna in opanke. S seboj je mislil vzeti tudi bičkov plašč. Zdaj je skrbela Berusa samo še jedna reč, njegovo nerodno — krstno ime. Življenja božjih ugodnikov ni dobro poznal, ali močno mu se je dozdevalo, da sta dva sveta Antona in jeden njiju da je puščavnik. Ko bo razglasil papež za svetnika tudi njega, imeli bi kristjani dva sveta Antona puščavnika. Kako lahko bi se zgodilo, da bi čestili še zmerom le starejšega, mlajšega pa po polnem zanemarjali! Ta strah ga je tako prevzel, da je zavrnel svoje dosedanje ime in se hotel zvati Feliks. Poleg svetega vojščaka Feliksa naj bi klicali ljudje na pomoč svetega puščavnika Feliksa. Zamena potem ne bi bila mogoča, kakor n. pr. ne zamenjuje nihče jednega sv. Antona z drugim. Berus se je neizrečeno veselil, da se je iznebil tako srečno tudi te neprilike. Precej tisti dan je začel naznanjati Podgorcem, da se ne imenuje več Tonček nego Feliks, uzroka jim pa se ve da ni hotel povedati. Še le po tem, ko se je preveril, da so si rojaki novo ime zapomnili, napotil se je poln vzvišenih upov in sladkih sanj na Gorjance. Prebivališča si je šel iskat najprej v oddaljeno, samotno dolino za preseškim gradom, kateri pravijo na začetku Mrzla Draga, naprej gori pa Pondirjevka. Na sredini nje se je nameril na starega ogljarja. Bil ga je jako vesel, ker se je nadejal, da bo zvedel od njega kaj več o tem delu Gorjancev, po katerem še ni nikoli hodil. Vprašal ga je, če stanuje v Pondirjevki še kak drug človek. Ogljar

veli: Tod ni nič hiš. Nekoliko streljajev od moje kolibe je postavil pleterski oskrbnik pilo in naredil do nje po strmem jarku lesene žlebi, po katerih prožijo za pilo hlode. Druzih zgrad v Pondirjevki ne najdete, ali ljudij se dosti vidi. Kdaj pridejo naši fantje s hrvaškim duhanom, soljo ali reško zlatnino. Kadar odidejo fantje, prikažejo se stražniki, da bi jih ujeli. Tako se ve da se ne morejo nikoli srečati in sprijeti. Večkrat se sliši razbijanje nekega drvarja in po hostah se plazijo neprenehoma lovci, ubežni vojaki, Vlahi in turški hajduki. Berus je kmalu uvidel, da tod ne dobi puščave, kakršne on potrebuje, vender se je pomudil delj časa pri zgovornem ogljarji, že zato, ker je bil lačen. Mož je delil z njim drage volje svojo borno južino in mu pravil čudne bajke o bližnji cerkvi sv. Miklavža, o gorjanskem jezeru in o slavnem Krvavem Kamenu. Omenil mu je tudi nevarnega Hudobca, ki straši po Gorjancih in ima svoj glavni brlog baš v Pondirjevki. O njem je slišal za mladih let nekaj tudi Berus sam, ali je pozabil, kaj, ker mu te reči niso bile na mari. Zdaj, ko se je hotel naseliti v njegovi domovini, poznal bi ga bil rad bolj na tanko in je prosil ogljarja, da bi mu povedal o njem vse, kar mu je znano. Starec je dejal bolj tiho, kakor da bi se bal: Ta kraj, kjer moram jaz životariti, bogme ni lep in priljuden, ali vse žalosti bi se laglje prebile, da ni te vražje pošasti tukaj. Stanuje pa tamole, vidite, v tistem skalovji, v Hudi Peči, kakor pravimo. Bližnji sosedje jo zovó Hudobec, daljni Podgori pa tudi Škrat ali Šratelj. Mene se Hudobec hvala Bogu do zdaj še ni lotil. Strah ga je moje molitve in križca, ki ga nosim za vratom in brojanic v mojem žepu in mnogih svetih podob, ki sem jih razobesil po svoji kolibi in jih prilepil, le poglejte, nekoliko tudi od zunaj. Ali tem več so trpeli drugi ljudje, nekateri so po njegovi zlobi celó poginili. Ta Hudobec je tak slepar, da zvrne nesrečo na vsakega, naj mu bo prijatelj ali sovražnik. Rasti je spak majhne, kakor kak desetleten otrok. V rokah drži možno zlatov, katere obeta tistemu, ki bi pokleknil prédenj. Neki lovec se je polakomil denarja in je pred Hudobca pokleknil. On mu dá res možno zlatov, pa se zagrohota na vse grlo in odide. Lovec vrže puško v grmovje in veli: Zdaj mi ne bo treba več prežati na lisice in zajce, živel bom brez dela in skrbi kakor grof. Precej se je napotil v krémo in poklical vánjo vsakega, ki je šel po cesti. Vesela družčina je jedla, pila in pela, dokler je bilo računa sto goldinarjev. Lovec se zasmeje in veli:

Bedak, saj bi lahko še več računil. Vrgel je na mizo pest zlatov, krčmar pa se zareži: Prekleti slepar, pri meni se ne plačuje z bukovim listjem! Lovec trdi, da mu daje dobre, rumene zlate, krčmar pa se jezi čedalje huje, zažene lovca iz hiše in veli: Saj vem kdo si in kako se bom plačal. Prodal ti bom kočo in dobil svoj denar. Lovec gre dalje in si misli: krčmarju se meša. Pride v drugo krčmo in veli gospodarju: Danes se bom dobro gostil ali, da ne bo zmotnjave, poglej, če je moj denar dober. Krčmar se zasmije: S takim denarjem nastiljamo pri nas kravam. Lovec zmaje z glavo in gre domov. Mislil si je: danes se menda vsem ljudem blede, da ne znajo razločiti bukovega listja od rumenih zlatov. Doma pove ženi, kaj se je zgodilo in pokaže mošno zlatov. Ona pa se na ves glas zajoka in pravi: Ne ljudem, nego tebi se je zmešala pamet. Pogubil si svojo ubogo dušo in nama zapravlil kočo za prgišče nastila! Lovec se je razsrdil in babo pretepel, ker je mislil, da ga trapa tudi ona. Ko pa mu niti pozneje bukovega listja nihče ni hotel vzeti za denar, šel je na oder in se obesil.

Zdaj pa čujte, kaj se je pripetilo nad Ingorji, dobre tri ure od tukaj. Dejal sem, da prebiva Hudobec v Hudi Peči, ali v njej tiči samo po noči, po dnevi pa ga je dosti po vseh Gorjancih. Na priliko dopoludne sedi ob devetih na suhem hrastu v Pondirjevki, ob desetih skače že po travnikih med sv. Miklavžem in sv. Jedertjo, ob jednajstih se guglje kje v Žabjaku ali pa se pači pastirjem na gaberskih oreh. Nad Ingorji se je prikazal poštememu drvarju in mu rekel: Poklekni préd-me in vsi ti zlati bodo tvoji. Drvar veli: Nečem. Škrat se zadere: Če nečeš, pa se pojdi z menoj metat. Ako me vržeš, dobiš denar. Drvar je bil korenjak pa je dejal: To pa to, in planil je v Hudobca, da bi ga vrgel. Ali Hudobec je močan za devet junakov. Zrušil je drvarja na tla in ga gnetel tako nemilo, da so ga oblivale krvave pene. Raztrgal mu je vso janko in srajco, ko pa mu je zagledal za vratom svetinjo in na njej mater božjo, izgubil je oblast in začel omedlevati. Drvar to zapazi pa ga zgrabi in podere. Hotel ga je ugonobiti. Ko pogleda, če je še kaj živ, preveri se, da tlači prazno suknjico. Škrat mu se je bil nevidoma izmuznil in pobegnil. Drvar se zasmije: Pojdi kamor te je volja, da si mi pustil le svoje zlate. Vesel natakne na palico Hudobčevo suknjico in mošno zlatov in gre domov. Sreča ga znanec in vpraša: Čemu pa ti bode ta kačji lev in ta konjska oná? Tako so ga povprašali tudi drugi znanci in mu se smijali. Drvar se je začel

čuditi takim besedam pa je pogledal in videl, da nosi res mesto Hudobčeve suknjice kačji lev in mesto mošne lepih rumenih zlatov, fej te bodi! konjska oná!

Zdaj vam bom pa razložil, kako nagaja Hudobec pobožnim romarjem. Kogar boli duša, ker se je Bogu hudo pregrešil, ne ide k svetemu Miklavžu po pobožni cesti, nego po oni le stezi, ki gre proti cerkvi za Hudo Pečjo. To sami vidite, kako strma je tod gora. Bukve, ki so jih posekali na vrhu, letele so sèm doli z vejami vred pol ure daleč. Zdaj si lahko mislite, kako težavna in nevarna je ta božja pot. Romarji lezejo v hrib po vseh štirih in dober junak mora biti tisti, ki pride brez nesreče do cerkve. Hudobec ve, kako zaslužna je pred Bogom ta božja pot, za to preži neprenehoma na romarje. Kadar priplezajo že precej visoko, začne jih klicati z glasom njihovih prijateljev in znancev, n. pr. Jože, počakaj me, da pojdeva zajedno. Romar misli, da ga kliče brat, sosed ali kak drug znanec in revež se ozre. Zdaj vidi pred sábo navpični strmec pa mu se zavrti v glavi, da se zatrklja navzdol. Srečen je tisti, ki se le nekoliko otolče. Zgodilo se je že, da so taki romarji prileteli na skalo ali parobek in se ubili. Kar jaz vem, posrečilo se je samo dvema, da sta dospela po tej stezi do vrha. O da bi nam hotel poslati milostivi Bog odrešenika, ki bi pošast premagal in pregnal tja, kamor spada, v peklenško brezno.

Berus, ali kakor ga lahko zdaj imenujemo, Feliks je poslušal ogljarja, kar se da pazljivo, o njegovih zadnjih besedah pa se je zamislil in dejal po dolgem molčanju: kdaj pa hodijo romarji mimo Hude Peči k sv. Miklavžu? Ogljar veli: Odločnega časa nimajo, kadar si čuti kdo vest obloženo s takim grehom, ki ga more oprostiti samo škof ali papež, pride sem in poskusi plezati. Feliks veli: To je škoda, da se ne more vedeti, kdaj je pomoč potrebna. Jaz bi se s Hudobcem sam rad bojeval. Odmolil bi brez oddiha sveto apostolsko vero in s silo svoje svetosti bi ga tako ustrahoval in uničil, da gotovo nikogar več ne bi nadlegoval. Ogljar se je temu govorjenju neizrečeno začudil in vprašal Berusa: Ne zamerite mi radovednosti. Kdo pa ste? ali menih ali kak drug duhoven? Berus odgovori ponosno: Jaz sem puščavnik Feliks in si iščem kraja, kjer me noben človek ne bi motil. Ogljar veli: Tak kraj je Tisovec. Če ne veste, kod se gre tja, vprašajte na Vrhopolji ali pa delavce, katerih je zdaj

dosti po vseh vinogradih. Tudi jaz mislim, da po leti tamo za kdaj ne bi bilo slabo. Človek bi se hladil, da bi bilo veselje. Če bi spal tudi na golih tleh, kaj za to. Ali za življenje treba je razven počitka tudi hrane. Te pa v Tisovci ne doboste. S sábo ne nosite nič, kaj za božjo voljo pa boste v svoji puščavi jedli? Feliks pogleda ogljarja zaničljivo in mu odgovori s povzdignenim, svečanim glasom: Slabovernik, kdaj ste še slišali, da je poginil kak puščavnik od lakote? Za božje prijatelje sam Bog skrbi.

Po tem pomenku sta se moža poslovila in razločila. Ogljar je šel na svoje delo, Feliks pa naravnost v zaželjeni Tisovec in hodil je tako hitro, da je prišel tja še veliko pred nočjo. Kdor gleda zelene, prijazne, ne baš previsoke Gorjance od daleč, n. pr. z zagrebške ceste, ne bi se mogel lahko domisliti, da se nahaja v njih tako divja krajina, kakor je Tisovec. Opazovalcu se zdi, kakor da bi se bila o kakem strahotnem prevratu prirode gora od vrha do tal prelomila, razpočila ali razklala. In ta razpoka je več ur dolga in tako odljudna, mrtva in otožna, kakor da bi bila ustvarjena res za puščavnike. Po dnu se jej podí čez hrešč, gladko kamenje in skalne ulomke šumeč, bister studenec, ki se napne ob nalivni nevihti ali dolgem deževji v mogočen, vilhrajóč in grmeč, vse zapreke podirajóč in s sábo drveč hudournik. Ob bregeh iščeš zaman tistih živo zelenih in pisano cvetočih lok, ki spremljajo tako rade in tako ljubko in vabljivo vse dolenjske reke in potoke. Na obeh straneh doline se dvigujejo strmi skloni skoraj brez sledu človeškega življenja ali pa kipé v sinjo višavo ogromne, navpik stoječe pečine, ki puščajo stisnjeni tokavi mestoma le dva, tri korake širine.

To globoko in mračno brezдно si je izbral puščavnik Feliks za svoje novo, trajno, dosmrtno domovanje! Korakal je ob studenci dobro uro gori proti izviru, potem pa se je truden usedel na breg in ko se je predramil, začela se je že skoraj noč delati. Pred njim je stal lep deček v zeleni suknjici in rudeči kapi. V rokah je držal veliko, sreberno plitvico, na kateri je bil režan pečenke, kos potice in majolika vina. Feliks se prikazni ni dosti začudil, ker je že prej trdno veroval, da mu bo nosil hrano angelj, krokar ali kak drug rajski poslanec. Deček postavi plitvico prédenj in ga pozdravi: Dobro došel, sveti puščavnik Feliks! Želim, da bi užival v slast, kar ti pošilja moj in tvoj gospodar. Berus ga vpraša: Kdo pa si? Prikazen veli: Jaz sem tvoj služabnik. Ime mi je Gúgljaj. Kadar

bom utegnil, prišel bom k tebi sam; če ne bo časa, prinesla ti bo jed in pijačo moja sestra, tvoja blaga prijateljica Bélica. Po teh besedah deček odide in Feliks začne večerjati. Tako sočne pečenke še ni nikoli zalagal, kar je bil na svetu. In káko, oh, je bilo vino — vino! Že od prvega požirka mu je šla gorkota po vsem životu. Najboljši vivodinec in grčevljanec sta bila proti tej kapljici gnusna zelnica. Na noben način ni mogel odnehati, dokler ni izpraznil vse majolike.

Strašno se je jezil sam náse, da ni zapustil že zdavnaj brezčutnih, sovražnih ljudij, ki so mu zavidali vsako srečo in bi bili utajili radi celo njegovo svetost. Kako dober in prijazen deček je proti njim Gugljaj in kmalu bo spoznal tudi svojo neznano prijateljico Belico, ki je gotovo še boljša od brata. O njej mu se je vso noč sanjalo. Že drugo jutro je priskakljala k njemu z zajutrekom, podala mu roko, sladko ga pogledala in dejala s tenkim, preprijetnim glaskom: Oh, kako dolgo sem te čakala! Slišala sem o tebi toliko lepega, da sem po tebi vsa kopernela. Feliks se zarudi in se krasne deklice ne more nagledati. Ni se imenovala brez razloga Belica: bila je bolj bela nego sneg, ob jednom pa umna, spretna, živa, vesela, ognjevita, krepka in obilna. Oduševljen jo prime Feliks za roko, ki ostane v njegovi, hrepeneče jo pritisne na srce, poljublja in trepetaje poprašuje, če ga bo hotela ljubiti. Nežno šepetaje mu odgovori, da ga bo ljubila, ako jej zvest ostane, resnično in iskreno do njegovega zadnjega vzdihljaja, ali ž njim vred umrla bo tudi njena ljubezen in potem pride to, kar mu je že zdavnaj pripravljeno. On teh besed ni razumel, niti je ni vprašal, kaj pomenijo, saj si drugzega niti sam ni želel, nego da bi ga ljubila do smrti. Na onem svetu pa je bil preverjen, da ga čaka še večje veselje nego ga uživa zdaj v blaženem Tisovci. Gugljaj je prišel k Feliksu večkrat v tednu ali živež mu je donášala navadno Belica, ki je ostala pri njem po cele ure in sčasoma cele dni. Skrbela mu je tudi za stanovanje. Zapiskala je trikrat v piščalko in poklicala celo krdelo rogatih medvedov in jazbecev, ki so nalomili drevja in vej, nanесли mehkega mahu in listja in zgradili lično in trdno hišico, ki ga je varovala po leti dežja, po mizi burje in mraza.

Belica je bila iznajdena za vse reči, znala je svojega ljubimca vedno zabavljati in kratkočasiti. Kadar sta pila — posrkala sta ga vsak dan po deset majolik — učila ga je peti, gosti, plesati, kvar-

tati. Kdaj dala je s piskom znamenje, pa so prihiteli iz gozda bistri jeleni. Zasedši najmočnejše, dirjala sta čez hribe in doli, da je Feliksu kar sapo jemalo. Bolj prijeten se mu je zdel lov. Belica je stopila na skalo in zazvižgala na kljuko. Čez nekoliko trenutkov je vse mrgolelo polhov, zajcev, kljunačev. Truda ni bilo ž njimi nič, divjačina se je dala brez straha z roko ujeti. Po Beličinem ukazu so zajezili medvedje in jazbeci studenec, nateklo se je globoko dolgo jezero, po katerem so ja vozili v lahkem čolnici prekrasni labudi. Po zimi je dala zaježena voda gladko drsalnico. Belica je prijela Feliksa za roko in se drkala zajedno ž njim po pol ure daleč; ovinki, ki jih dela jarek, niso ju nič ovirali in ustavljali. Feliksova sreča je prikipela do vrha, ko mu je povila Belica prelepega sinčka. Odslej se nista več ločila; delila sta zložno vse sitnosti in radosti rodbinskega življenja. Hrano jima je nosil dobrovoljni Gugljaj, ki se je Feliksu tako priljubil, da je moral piti ž njim bratovščino.

Več tednov ni videl puščavnik v Tisovci nobenega človeka. Najprej je prišel gledat, kaj dela in kako se mu godi, radovedni ogljar pondirjevški. Feliks je sedel pred čudno, okroglo kolibo, ki je bila podobna silnemu mravljišču in se igral z velikansko belo kačo. Prestrašeni starec se ni usodil tja iti in je pobegnil. Ljudje so začeli zahajati zdaj bolj po gostem v Tisovec, ker jih je mikalo zvedeti, če govori ogljar resnico. Njihova poročila so bilo jako različna. Nekateri so videli samo Feliksa, drugi njega in belo kačo, še drugi kačo brez njega; bilo je pa tudi takih, ki niso videli niti njega niti kače. Trdno naznanilo so prinesli Podgorcem še le njegovi stopiški zlahtniki. Takrat je imel že sina. Pravili so doma, da jih je peljal v okroglo kolibo in jih povabil na kosilo, ki je bilo pa tako, da jim se je že od daleč gnusilo. Mize ni bilo nič. Berus je sedel na tla, ki so bila nastlana kakor kak hlev. K njemu se je privalila strašna bela kača. Jedla sta blato, miši, kukce in druge mrčese, pila pa gnojnico, ki je tako smrdela, da so se morali za nos držati. Stregel jima je velik medved, ki je imel kozlovske roge. Po kosilu je vzel Berus iz zibke modrosa pa ga je pestoval in miloval. Večkrat ga je poljubil na gobec. Te novice so rojake silno osupnile in Feliksovo slavo neizrečeno povzdignile in razširile. Sploh se je govorilo, de more občevati po prijateljsko s takimi zvermi samo resničen svetnik, ki je pod posebno božjo obrambo. Ime in življenje tisovškega puščavnika se je zvedelo zdaj daleč čez meje slovenske domovine. Slišala je o njem

tudi lepa kneginja Pomarančarica, ki je imela vse zemeljske dobrote, samo tiste ne, po kateri je najbolj hrepenela : svojih otrok in dedičev svojega rodu in bogastva. Precej se je napotila k njemu, da bi videla svetega moža na svoje oči in priporočila svoje želje njegovi mogočni molitvici. Devet zvestih služabnic jo je spremilo. Kneginja se je s Feliksom dolgo posvetovala in pomenkovala in ga zapustila čez deset dni vesela in potolažena. Predno je minilo leto, porodila je sina. Po starem sporočilu, ki se je ohranilo v Polji pri Soteski, doletela je jednaka sreča tudi vse njene spremljevalke, dasiravno je niso niti želele, niti potrebovale. Jokajoče ubožice je tolažila blaga kneginja : kadar se jaz veselim, ne smejo žalovati niti moje služabnice. Moja zemlja je obširna, da prebiva na njej lahko veliko ljudij. Naj jo imajo in uživajo vaši nasledniki. V nepreglednih gozdih raste in se reši toliko gob, lešnikov in polhov, da ne bodo mogli vseh pojesti in jih bodo še drugim prodajali. Teh besed ni kneginja Pomarančarica nikdar preklicala in učenjaki so že zdavnaj dokazali, da stanujejo vnuki teh služabnic na njeni graščini še dan današnji.

(Konec prihodnjic.)

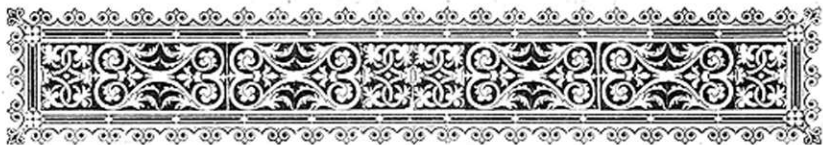

G a z e l a.

Ljubim te, brezsrčna ti devica,
 Ti si mojega sreča kraljica,
 Ti jedina si mi vse na sveti,
 Ti življenja mojega vodnica. —
 S čim pregrešil sem se, deva ljuba,
 Kaka pač na meni je krivica,
 Da za mé ne maraš, me ne ljubiš.
 Da pustiš bledeti moja lica ?
 Ljubi me, nakloni mi ljubezen,
 Bodi moje sreče porodnica!

A. A. P.

Spomini na jutrove dežele.

Iz svojega dnevnika priobčuje Anton Ukmar.

VIII. Carigrad.

Od nekdanj že je Črno Morje pri brodarjih na dokaj slabem glasu: njegovo površje je vedno nemirno in kadar mal vetrič druga vodovja komaj prijetno poljubuje, zadostuje tukaj naj-nedolžnejša sapica, da se razburi siloviti Pluton in vali grozovite valove proti plitvemu obrežju, kjer se veličastno lomijo in zamolklo-doneče bobné gori po peščeni obali. Da v takem slučaju ni prijetno tam daleč na morski planjavi, kjer se mogočno vali val za valom ter težko ladijo premetava kakor malo orehovo lupino, imeli smo priliko prepričati se takoj pri prvi vožnji po glasovitem Črnem Morji.

Ni bilo ravno slabo vreme, ko se odpeljemo zgodaj proti dnevni iz Suline in nadejali smo se, da bomo imeli prijetno vožnjo. A morski bogovi so trmoglavni in že proti poludnevju nam začne pihati nasproti tako močna sapa iz jugovzhoda, da je mašina komaj še zmagovati mogla silovite, nasproti se nam valeče valove. Toda hudobni Pluton nas ni mislil samo strašiti, zarotil se je bil menda, da nas hoče pogubiti in pokopati v hladno, mokro rako, kajti val za valom prihrumi velikansko in mogočno, da je ladija kar skakala zdaj na visoki valovni greben, zdaj zopet pogreznila se globoko doli v nadno dolino, da se privali drugi mogočni val in jo trešči zopet visoko gori proti nebu.

„A, ta bo lepa!“ meni poveljnik. „Urno privežite topove, da ne popadajo v morje ter zaprite vse line, da voda ne pluska v notranje prostore.“ — To je bilo naglo povelje in ravno tako naglo tudi izvršeno. Zavarovani so bili tedaj topovi proti morski sili; a mož na krovu je ostal v ravno taki nevarnosti, kakor prej.

„Bogme, ja ne mogu više,“ stoka ubogi pomorščak, tavaje kakor pijan po mokrih deskah sem in tja, iskaje vrvi ali stebra, kojega se strastno oklene, da bi ga nevihta ne vrgla ob steno ali pa celo čez steno v peneče se valove.

A ladijar zarenči nad njim: „Sram te bodi! kak pomorščak si, da ti pade tako hitro srce v hlače“? — Revež spusti steber, ladija plane na drugo stran in ladijar s pomorščakom vred telebi na krov in neusmiljena nevihta trešči oba ob steno ter polije še — kakor v odškodovanje — s krepko kopelijo; kajti ravno tukaj plane mogočni val čez ograjo na krov in le srečna sta oba, da ja odtekajoči se val ne odnese tjã čez v razburjeno morje. O, poveljnik ima bolje! On se trdno priveže gori na mostu k varnemu stebri; od tamo ga kruti val ne more pobrati, ako bi ga prav hotel; a ubožec pomorščak, koji mora tekati po krovu gori in doli, naj se ladija še tako grozovito ziblje, ter plezati na jadernike razpenjat jadra, — ni čudo, da mu upešajo moči in da željno pričakuje, da bi se umirilo razburjeno valovje. A morski bogovi se ne dajo tako kmalu pomiriti; darov pričakujejo ti hudobneži in dobijo jih po navadi v obilni meri; povsod po ladiji, kamor se ozrem, po kabinah in po koridoru, po krovu in pod krovom, povsod se vidijo nezavedne in na pol mrtve človeške prikazni, melanholično naslanjaje se ob stenah in stebrih. O, ne bi jih hotel opazovati od blizu! Kaj bi jih motil, naj le darujeje Plutonu!

„Krmilar, obrni ladijo proti zahodu!“ začuje se komaj komaj poveljnikov glas skozi grozovito vétrovo tuljenje in zamolklo morsko bobnenje. A na naša ušesa je zazvonilo to radostno povelje kakor vesela nebeška godba. „Hvala Bogu, da bomo kmalu rešeni tega že hudo neprijetnega gibanja in skakanja!“ — čuje se od vseh stranij; in saj tudi dalje proti jugu brodariti bi bilo ob takem vremenu nevarno, — ali vsaj čez vso mero neprijetno; — tam blizu na desni, proti zahodu, pa nas vabi varno pristanišče, da si nekoliko odpočijemo in zopet privežemo našo zbegano dušo. Silni valovi nam začno tedaj pluskati od leveice čez krov, ladija se vali in ziblje, da se ranje skoraj dotikujejo — zdaj na desni, zdaj na levi — belope-nečih valov; a mašina, koja zdaj ne vozi več proti vetru in valovom, bije in dela na vse kriplje ter dobri dve uri pozneje pripravimo v mirno bolgarsko pristanišče Varna, kjer kmalu pozabimo trud in nevarnost, koji smo tako dober kup utekli.

Prihodnjega dné proti večeru plavimo po mirni črnemorski širjavi preko nizkega rumelskega obrežja doli proti jugovzhodu in opazujemo od daleč mesto, kjer je malo tednov prej neusmiljeni

vihar vrgel lepi Lojdov parobrod „Trebisonda“ na skalnati breg in hvalimo Boga, da ni doletela včeraj tudi nas taka usoda.

Ko prihodnje jutro priplava rumeno solnce izza igrajočih se valov Črnega Morja, obsije pred nami silovite turške trdnjave na obeh straneh vhoda v znameniti Bosfor. Na rumelskem in na anatolskem bregu se dvigajo visoke, z ostrogi venčane pečine, da ladija zavije, kakor skozi mogočna vrata, s širokega morja notri v ta tesni labirint.

Čarobnejšega si človeška domišljija ne more narisati, kakor je ta krasni morski proliv: kmalu se stisne cesta med strmo skalnato obrežje, da se menimo voziti zopet po Dunavu med Bazijašem in Oršavo; kmalu se zopet razširi v krasan zaliv, kojega obdajajo od vseh stranij zeleni logovi, palače padišahove in evropskih diplomatov ter nežnolepi, raznobarvani kijoski. Obrežje dičijo na levi in na desni vedno zeleni nasadi; tožne ciprese, orjaški oleandri z rudečim, lepodišočim cvetjem in košati platani kar visé raz skalin doli nad mirno plavajočo ladijo. Preko brega pa se vrsti vila za vilo, vas za vasjo, mesto za mestom in krasnih palač ni konca ne kraja doli do Carigrada. In proliv sam! To je gibanje in življenje! Temnozeleno vodo križa vedno tisočero mogočnih ladij in malih, čednih kajikov, koji kakor blisk švigajo od mesta do mesta, od palače do palače, od jednega brega do drugega. Mali parobrodi pa sopihajo težko in počasi gori proti Črnemu Morju, tiraje bogato obložene ladije, morejo komaj tam razviti svoja bela jadra, da ja ponesó gori v Dunav, v Odeso ali tja v armenski Trapezunt. Vse se giblje, povsod največja živahnost.

Pri trdnjavah Rumuli- in Anatoli-Kavak zóži se proliv; a kmalu se razširi zopet Bosfor v čarobno krasni zatok, na kojega evropski strani leži med visoke ciprese skrito prijazno mestece Bujukderé (rožna dolina). Tu je poletna stolica bogatih turških paš in hoteli evropskih diplomatov. Kmalu za tem mestom nam zablíšči nasproti drugi krasni zaliv, tudi na rumelskem bregu, znamenito pristanišče Terapija, in nasproti tega mesta se dvigujejo na anatolski strani iz temnozelenih nasadov veličastne palače padišahove, divne Bejkoške vile. Tukaj se zopet zóži proliv in na visokih pečinah zapazimo grozoviti trdnjavi Anatoli- in Rumili-hisar, sezidani po sultanu Mohamedu II. Toda pozor! Še mali ovinek, — in v daljavi nam zablíšče nasproti svetle kube in vitki minareti veličastne svete Sofije in drugih krasnih mošej. Divni prizori se vrsté drug za dru-

gim, da je človek v zadregi, kam bi obrnil svoje radovedno oko, boječ se, da izgreši to, ako predolgo občuduje ono. Kmalu plava ladija mimo veličastnih, čarobno-krasnih padišahovih palač Dolmabagdže in vijoč se med orjaškimi turškimi oklopnici, parobrodi in urnimi kajiki, dojdemo srečno pred topničarski arsenal v Top-hané, pri vходу v „Zlati Rog“, kjer pade maček, na jedni strani nemško ladijo „Meteor“ in italijanski parnik „Messaggero“, na drugi pa francoski parobrod „Travailleur“.

Zdaj, ko ladija mirno leži na varnem sidru in jaz ves zamaknen slonim na krovu in občudujem z daljnogledom v roki to najkrasnejšo panoramo vsega sveta, — zdaj vidim, da sem zabrel v hudo zadrego in da terja prijazni čitatelj preveč od mene, ako pričakuje, da bi mu moje slabo pero moglo opisati čarobni prizor, koji se odpira tukaj mojemu začudenemu očesu. Razgled z ladije, ležeče pred „Zlatim Rogom“, na Carigrad in njegove neštivilne mošeje, na Bosfor, maloazijski Skudar in krasno Propontido, slovi kot najčarobnejši na vsem svetu. Na najskrajnejšem, proti Bosforu molečem konci velikanskega mesta se dvigujejo starodavne palače prejšnjih sultanov, nazivljane Jeni-seraj ali Top-kapu-seraj; a zidališča se vidijo komaj izmed krasnih, temnozelenih nasadov. Nijedna palača pod božjim nebom nima tako čarobne leže, kakor Jeni-seraj s svojimi neštivilnimi zidališči, vrti in kijoski. Izza temnozelenih cipres nam molé nasproti veličastne kube znamenite mošeje Aja Sofija, in dalje zadaj kipi proti nebu šest vitkih minaretov mošeje Ahmetove. Kolikor dalje sili opazovalčevo oko, toliko veličastnejša čudesa se mu odpirajo; ves poluotok med Propontido in „Zlatim Rogom“ ni drugega nega neizmerna, vzvišena planjava, koje pokrivajo neštivilne hiše, palače in mošeje z visokimi, vitkimi minareti. To je turška stolica, to je pravo turško mesto Stambul. Na severni strani „Zlatega Roga“ pa se dvigujeta amfiteatralično po prijetni visočini zidani evropejski mesti Galata in Pera. Tukaj stanujejo naše naselbine in v Peri imajo svoje urade dvorna poslanstva in vsi evropski konzulati. Dalje proti vzhodu, ravno na holmu nad Top-hané, dviguje se drugo turško mesto Fundukl s svojimi mnogobrojnimi kubami in turškimi kopelmi, raztezaje se tja doli do padišahove rezidence Dolmabagdže na krasnem Bosforskem proliku. Na Bosforu samem plava neštivilno orjaških turških vojnih ladij in trgovskih parobrodov, da bi nam kmalu množica njihovih jadernikov zakrila razgled tja proti vzhodu na malo-

azijsko stran, čez Leandrov stolp na znamenito turško mesto Skudar, katero že tako komaj more najti naše oko radi krasnih cipresnih gozdov, koji ga skoro po polnem prikrivajo našemu pogledu. Oko se obrne dalje proti jugu in zazrè tukaj znamenite Princeške otoke, kamor izletava poletnega časa carigradska noblesa kratkočasit se in dihat čisti morski zrak. Visoki, maloazijski Olimp, koji tam daleč onstran Marmariškega Morja dviga svojo orjaško, snežnobelo glavo proti višnjemu nebu, sklene nam to neprimerljivo krasno sliko.

S posredstvom našega c. in k. poslanstva dobimo od visoke porte privoljenje, ogledati si vse Stambulske znamenitosti. Vlada nam odkaže v spremstvo spretnega dragomana (tolmača) in poslanstvenega uradnika. Po dolgem, na železnih pontonih plavajočem mostu gremo tedaj iz Galate čez „Zlati Rog“ v Stambul in mimo krasne mošeje Jeni-džami krenemo jo po precej širokih ulicah proti Jeni-seraju; tu naš vzprejme dvorna straža in nas véde skozi neštevilna vrata in prostorna dvorišča od palače do palače, razkazujé nam tamo nakopičene dragocenosti (sultanov zaklad, stara orožja itd.) ter razlagaje nam pomen starodavnih napisov. Tako prekoračimo v kratkem času ves seraj in si ogledamo palačo velikega vezirja, vrata, kjer so nekdaj napadali Janičarji cesarske straže in kjer so obešali odsekane glave visokih državnih dostojanstvenikov, koji so bili tako nesrečni, da jim je podelil pri avdijenci sultan ono znamenito svileno vrvico. Tudi haremske oddelke nam razkažejo; toda videti moremo samo golo zidovje: krasne georgijske in cirkaške lepotice ne bivajo zdaj več v Jeni-seraji; cesarski dvor, in ž njim tudi harem, preselil se je v Dolmabagdžé na Bosfor.

Iz Jeni-seraja nas odvedó naši voditelji čez malo dvorišče ven k znameniti mošeji Aja-Sofja. Veličastno zidališče, nekdaj cerkev sv. Sofije, ne dela od zunaj na opazovalca nič prav ugodnega vtisa, ker ga obdajajo od vseh stranij nizka poslopja in ker je moralo veliko trpeti po tukaj tako navadnih požarih. Štiri neznatni minareti, koje so prizidali Turki, dičijo ga tudi kaj malo. A kadar vstopimo, obstrmimo o notranji krasoti in veličastnosti. Velikanska, 60 metrov visoka kuba, najimpozantnejša na vsem svetu, pokriva 800 metrov štirjaškega prostora! Podpira jo ósem orjaških kolon, koje so Bizantinski vladarji zaplenili po poganskih svetiščih v Efesu, Atenah in Rimu, da so jih postavili v to krasno Božjo hišo. A žal, da tudi tukaj turška roka ni mogla mirovati; krasne slike, koje so

obdajale orjaške stene, razpraskali in raztrgali so tako, da se komaj še nahajajo mali ostanki. Kaj se hoče? Podobe so bile naslikane v krščanskem zmislu, Turek jih je moral tedaj odstraniti in nadomestiti s pobožnimi izreki svojega svetega korana.

Precej zraven svete Sofije se dviguje najlepše prerokovo svetišče, mošeja sultana Ahmeta. Diči jo šest krasnih, silno visokih in vitkih minaretov, kakor se ne more ponašati nobena druga mošeja, koder se česti ime velikega preroka. Zidališče očara opazovalca od zunaj; od znotraj pa je vse priprosto in prazno. Na velikanskem dvorišči pred mošejo stoji ono orjaško drevo, na koje so nekdanj Janičarji obešali najbolj zaslužene državljane; a pozneje, ko je bila zatrta janičarska vstaja, upogibale so se menda veje pod težo Janičarskih glav.

Na velikem trgu At-mejdan, nekdanjem Hipodromu, občudujemo še obelisk cesarja Teodozija in čudapolno umetno izdelani, s tremi kačami okleneni steber, na kojem je menda nekdanj počival znameniti zlati delfiški trinog. Od tukaj odidemo navzgor po glavni in najlepši cesti vsega turškega mesta mimo krasne Bajezidove mošeje na veliko planjavo, kjer se nam odpre čaroben razgled čez ves Carigrad in njegovo okolico. Precej pred nami se dviguje velikanski stolp požarne straže in krasna palača vojnega ministerstva. Dalje proti zahodu molé izza neštevilnih hiš in lišic svetli minareti mošeje sultana Mohameda, sultana Selima, in daleč gori na konci „Zlatega Roga“, kjer se izlivajo „Sladke Vode“ v carigradsko pristanišče, vidijo se krasna mošeja Ejubova in velikanska ejubska pokopališča. Onostran „Zlatega Roga“ se razprostirajo orjaški vladni arsenali in orožnice za vojno pomorstvo; dalje proti vzhodu se odpira panorama na evropski mesti Galata in Pera in na rumelske pokrajine tja ven do Črnega Morja.

Toda treba je ločiti se od tega veličastnega prizora in krenemo jo doli proti „Zlatemu Rogu“ skozi znameniti carigradski bazar, velikanski labirint, v katerem bi se gotovo izgubil tujec, da ne bi imel s seboj zvedenega voditelja. K sreči takih cicronov po Carigradu ne pogrešamo; po Galati in Peri se nam kar obešajo na pete zane-marjeni Grki in umazani španjski židovi, ponujaje se, da bi nas peljali v Štambul in veliki bazar. A treba je rabiiti skrajno previdnost proti tem prekanjenim ljudem; kajti največ so zmenjeni taki voditelji s še bolj prekanjenimi bazarskimi trgovci, da jim vodijo

nedolžne tujce na limance; oba dobro izhajata: voditelj in trgovec; tujec pa pusti dlako. Ogledamo si po vrhu ta velikanski bazar in si tudi nakupimo mnogovrstnih stvari, šarenic, turškega orožja in leporumenega jantarja ter dospemo kmalu zopet pri mošaji sultanke Valide na breg „Zlatega Roga“, in čez prej imenovani most nazaj v Top-hané na brod naše ladije.

Prihodnje dneve porabimo v to, da si ogledamo po priliki Carigrad bolj na tanko, posebno skrite in odljudne oddelke turškega mesta v Stambulu. Kakor povsod po večjih jutrovskih mestih, vidi se tudi tukaj preko krasnih palač in bogastva nepopisljiva revščina in umazane, lesene koč. Južni del mesta proti Marmariškemu Morju, kjer so gospodarili nekdanji znameniti Janičarji, sezidan je večjidel iz samo lesenih hiš; tudi predmestje Fundukli ni veliko bolje v tem obziru. Lehko je tedaj umeti, kake strahovite razmere mora doseči požar, ako nastane ogenj v takem kraji mesta; Bog ne daj, da bi pripomogla še neugodna sapa: moralo bi pogoreti vse mesto v malo urah. Ali Turki so silno previdni z ognjem in akopram se tudi v Stambulu prikaže čestokrat rudeči petelin na strehi, vendar požari nastajajo še večkrat v Galati in Peri, kjer so poslopja zidana največ iz trdega kamena.

Pri jednem takim pohajkovanji skozi Stambul sem imel priliko občudovati usmiljenje in dobrosrčnost, koju goji Turk sploh proti živalim. Kakor imajo v Skudaru bolnico za mačke (gola resnica!), tako so ustanovili na dvorišči Bajezidove mošeje nekakov zavod za golobe. Pravijo, da ti golobi so potomci onega ptiča, koji je nekdanj usel se velikemu preroku na ramo in mu zašepetal na uho neko važno skrivnost; zato Turki skrbijo tako vestno zanje. To je prijeten prizor, kadar pridejo strežaji pitat te krilate gostove! Tisočero golobov se spusti z mošajine strehe, s kube in minaretov, z vodnjakov, visokih cipres in košatih platan na prostorno, marmorno dvorišče. Tu vse mrgoli in živalce so tako krotke, da se komaj umaknejo, ako se jim bliža človeška noga.

Kakor golob, tako je tudi carigradski pes privajen človeka. Po hišah pri Turku ne nahajamo nikdar psov; ali po ulicah se klati na tisoči teh zanemarjenih živalij, kojih se usmili sem ter tja kak pekar ali mesar ter jim vrže kak ostanek, kojega sam ne more drugače porabiti. A večjidel zaslužijo si carigradski psi svoj potrebni živež; kajti tukaj cest in ulic ne snaži morebiti kak mestni zavod,

to delo prihranjeno je gladnim carigradskim psom. Komaj pogine gospodarju konj ali osel, vrže ga hitro na bližnje gnojišče in hajdi! planejo sestradane živali čez mrho, da o njej kmalu ni več tiru ne sledu. Stambulski pes leži noč in dan sredi ceste in ne ugame se šetalec s poti; o ne, — jaz se moram uganiti njemu; zato pa tudi ni nevaren: ako mu po neprevidnosti stopim na rep ali nogo, največ, da malo zatuli in — obrne se na drugo stran. Ni čudo tedaj, da se čuje čestokrat o groznih nesrečah; večkrat pridere jahalec ali težak voz po taki ulici in pohodi ali povozi celo čedo nedolžnih živalij, koje tulijo, tarnajo in ječijo, da se človeku v srce smilijo. In vender ostanejo še dalje sredi ceste, kjer so ljudem najbolj na poti!

Kavarne turške so silno priproste. Turek pozna malo človeških potreb; da le dobi prostora usesti se na razcapano šarenico ali tudi na gola, umazana tla, kjer srka svoj moka in puši vonjavi naržilej ali čibuk, pa je zadovoljen, kakor bi sedel poleg velikega preroka v večnem edenu. Krčme verni moslim tako ne pozna, ker mu prerok prepoveduje božjo kapljico. Kdor išče tedaj zanimivega življenja v Stambulu po javnih lokalih, moti se jako, ako misli, da ga bo našel; gre naj rajši v bazar, v javne prodajalnice, pred mošeje in sploh na ulico: tamo se mu bo obilo izpolnila njegova želja.

Vse drugače je v Galati in Peri, kjer bivajo omikani Evropci. Tukaj imamo priliko zabavati se izvrstno, bodi si pri godbi na promenadi, po elegantnih restavrantih in kavarnah, ali pa po pripravnih gledališčih. O, mehkužni prebivalci jutrovih dežel umejo si olajšati in osladiti življenje! Skoro vsak večer hodim v Grande rue de Pera v Minervino gledališče poslušat italijansko opero. Prijetnejše zabave si človek kmalu ne bi mogel misliti, kakor je to gledališče. Oder je na konci lepega, hladnega vrta tako prizidan, da se od vseh stranij more videti nanj. Poslušalec se usede k mizi pod košato drevo, pokliče čašo hladnega piva, prižge si čibuk ali cigareto in — vestno posluša krasne proizvode italijanskih skladateljev. Pri taki zabavi pretečejo urno dolgočasni večeri.

Med našim bivanjem v Carigradu se je praznoval največji turški praznik, tako zvani Ramanzan-šerif (postni čas). Dokler solnce ne zaide, verni moslim ne sme niti jesti, niti piti, in kar je najhuje, tudi kaditi ne. O solnčnem zahodu pa iman oznani z visokih minarotov svoj „Lahilla il Allah“, v znamenje, da je post končan za danes in sedaj plane vsakdo hlastno čez pripravljeno hrano. Mohamedan

je ves zvit; še celo svojega preroka hoče prekaniti: da se odškodi za prebiti post med dnevom, pita se zato požrešno vso noč, da solnce zopet izide na jutro. Nočna razsvetljava mesta in mošej med Ramazanom je čarobnokrasna. Državne palače in privatna poslopja razsvetljena so krasno; po mošejah in po visokih in tenkih minaretilih miglja na milijone lučič, vse druga pri drugi, da se vidi, kakor bi bilo vse en sam plamen. Ves Stambul je podoben v taki noči velikemu, ognjenemu morju. A ne samo mesto, tudi morje je čarobno razsvetljeno in po turških vojnih ladjah se blišči na tisoči in tisoči raznobarvenih lučič in lampijonov. Najbolj se uživa ta krasni prizor iz luke same, pred kojo se razteza vse ognjeno mesto na prijetni visočini. —

(Konec prih.)

Volkodlak in vampir

s posebnim ozirom na slovansko bajeslovje.

Spisal Fr. Wiesthaler.

(Dalje.)

Na Multanskem bajo, da zlobni duh „drakul“ v grobu življenje ohranjuje takim, katere je cerkev pred smrtjo javno ali tajno proklela in izobčila, da jih je slišati, kako v grobu zvečijo, da ne strohne in da se jim duša ne more od telesa ločiti, ako jih ni duhovnik slovesno rešil prokletstva. S tem se ujema drugo mnenje, da taki mrtveci náse vlečejo in oglodajo vse, kar le morejo od svojega telesa dobiti; oni ne strohnijo, marveč prihajajo po noči iz grobov, da store kaj žalega onim mrtvecem, s katerimi so za njih živih dnij občevali, ter se jih neprestano drže. S krvjo, ki jim jo izsesavajo, žive in rede sami sebe ter izprominjajo svoje žrtve v vampirje. Kakor hitro se površje kake gomile le malo pregane, takoj se Multancem vzbudi sumnja, da leži pod njo kak vampir in ni je druge rešitve njegovni duši nego ta, da se grob izkoplje in duhovnik nesrečneža s primernim „izgovarjalom“ izbavi prokletja. To zahteva od sorodnikov umršega ne samo ondotna duhovščina, ampak sploh vse prebivalstvo,

da si ohrani svojo časno in večno srečo. Ako je izkopano telo nestrohnelo, postavi se, kadar je duhovnik izgovarja, po konci ob zidovji cerkvišča. Ako se telo med slovesnim obredom zgrudi, jim je to dokaz, da je od cerkve izrečeno prokletstvo tako hudo, da je more le višje duhovenstvo odvezati. V tem slučaju začno sorodniki strašno vekati in tarnati ter se ne dajo prej potolažiti, da ni odličen duhovnik duše tega prokletstva oprostil.

Soroden vampirju je multanski „prikolič“, t. j. živ človek, ki po noči kot pes okrog hodi, moreč konje, ovce, svinje, koze, govedo s tem, da se jih le dotakne ter življenja sok váse potegne, vsled česar je sam vedno zdrav in cvetočeličen. Hrbtenica končuje se mu s pasjim repom. Ženski pošasti te vrste pravijo „prikoličone“.

V vinski gorici nad Kamenikom v Slavoniji je podrtá hiša, bivša grška kapelica, obrastena z grmičjem, v kateri domuje po veri prostih ljudij „vukodlak“. (Glej časopis „Vaterländische Blätter“, März 1816, str. 128, članek: „Erinnerungen aus Slavonien“).

Srbom, pri katerih je vampirstvo morda najmočnejše kali poglalo, povampirijo se osobito inoverci in od cerkve izobčeni ljudje. „Vukodlak“ ali „vampir“ vele človeku, kojega štirideset dnij po njegovi smrti nekak peklenki duh obsede in oživi ter mu ne da strohneti. To se imenuje srbski: „povampiriti se“. Vsled tega izleze vampir po noči o polni luni iz svojega groba, davi ljudi (najprej sorodnike, potem tudi druge) in jim izsesava kri. Pošten človek se ne more povampiriti, ako ni morda čez mrtvo njegovo telo kaka ptica zletela ali pa kaka druga žival stopila. Zato pa silno pazijo mrliča, da se mu kaj takega ne pripeti. Vampirji se prikazujejo najrajši po zimi (od Božiča do Kristovega vnebohoda). Kakor hitro začno ljudje v kakem selu pogosteje umirati, raznese se takoj govorica, da je vukodlak na pokopališči, sem ter tam začno celo trditi, da so ga po noči videli z mrtvaškim prtom čez ramo in vse ugiblje, kdo se je neki povampiril. Potem vzemo črnega žrebca, ki nima nobene lise, in ga peljejo na pokopališče preko groba, v kojem sumijo, da hrani vukodlaka, ker mislijo, da tak žrebec noče in ne sme iti preko vukodlaka. Saj se ga še vrani ne marajo dotakniti. Ako so se na ta način o kom prepričali, da se je povampiril, zbero se vsi vaščani, razkopljejo grob in, če najdejo nestrohnelo truplo, prebodó je z glogovim kolom (kajti le takega se vampir boji). Telo mu je debelo, zabuhlo in rudeče od obilno izsesane krvi; (od todi

izraz: „crven kao vampir“, s katerim označujejo Srbi, pa tudi Poljaci zlasti pijance, kakor jim Slovaki rekajo „vlkodlak“. O lakoti ga je baje često videti okrog malinov, žitnih in koruznih shramb, vselej z naličjem preko ramena. Zmuzne se lahko skozi najmanjšo luknjico (kakor čarovnice), tedaj nič ne pomaga, ako pred njim vrata zapreš. Le svoji ženi ne stori nič žalega, dasi jo pogostokrat obišče,*⁾ posebno ako je mlada in lepa, ter celo otroke ž njo rodi, ki pa nimajo kostij.

Vampirju sorodni bitji sta „jedogonja“ in „vještica“.

„Jedogonja“ ali „vjedogonja“ je Srbom človek, iz kojega izide v spanji duh. Taki duhovi rujejo po gorah drevesa ter se bijejo ž njimi med seboj (n. pr. Bokeški z Neapolitanskimi); koji zmagajo, oni odneso vso rodovitnost tistega leta v svojo domovino. Ti duhovi lomijo tudi gore in vale velike kamene; (od todi pregovor: „jak kao jedogonja“). Kadar umre človek, o katerem mislijo, da je jedogonja, zabijejo mu glogovo trnje pod nohte in mu prerežejo z nožem, ki ima črni platnici, žile pod kolenom, da ne bi mogel prihajati iz groba (kakor vampir).

Vještica se zove žena, imejoča v sebi nekaj „djabolski“ duh, ki v spanji iz nje izide in se pretvori v metulja, kokoš ali puro ter leta po kočah ter je ljudi, osobito male otroke. Kadar najde spečega človeka, udari ga z neko šibo, pa se mu prsi odpro in ona vzame srce iz njih ter je poje, na to pa prsi zopet zrastejo. Nekateri tako izjedeni ljudje takoj umerjo, nekateri pa še žive nekoliko časa, kolikor ga jim je ona odmerila, jedoča srce, in store tako smrt, kakeršno jim je ona namenila.**⁾

Uskoki na Kranjskem dajejo po poročilu Valvazorjevem (VI. poglavje 4.) svojim mrličem košček kruha ali kak denar (groš, krajcar, vinar) v grob, namečejo na telo nekaj zemlje, vrh tega pa mu položijo težak kamen na glavo in na noge, da se jim ne povrne.

Z istim namenom polagajo sem ter tam mrtvecem mošnjo z makovim zrnjem, ali jim dajo česna v usta, ki obvaruje človeka

^{*)} S tem se da v jedno vrsto staviti vsem arijskim narodom lastna baja o mrtvem ženinu, ki prihaja po svojo ljubico. (Prim. slovensko narodno bajo o „Anzeljnu“, hrvaško pripovedko: „Cura jaše z mrtvecem“ v Valjavčevih „Pripovedkah“, Bürgerjevo „Leonoro“ itd.)

^{***)} Prim. Vukov srbski „Rječnik“ sub voc. „vukodlak“, „jedogonja“ in „vještica“.

sploh vsakega čara, zlasti škodljive moči hudobnega pogleda, ali jim nasipljejo peska na oči in v usta; a najboljše sredstvo je vselej, ako se mrtvec na obraz položi, kar mu neki dela najhujše muke.

O sosedni nam Istri poroča Valvazor: (Die Ehre des Herzogthums Krain, knjiga VI, str. 335), da se je ondu udomačila vera v čarovnike, ki otrokom kri izsesavajo. Takemu sesalcu pravijo „strigon“*) ali „vedarec“ (Valvazor: vedarèz). Kadar kak vedarec pogine, mislijo, da šari po vasi, trka in bije ob hišna vrata in kjer potrka, iz tiste hiše mora kmalu po tem jeden umreti.**). Ko umrje, rekajo o njem, da ga je „strigon požrl“. Po mnenji istrskih kmetov zahajajo taki blodeči vedarci po noči tudi k svojim ženam ter se z njimi spečajo***), ne govoreč jedne besede. Ker mislijo, da jim pošast ne bode dala prej miru, predno jej ne predregnejo telesa s kolom iz glogovega lesa, gre jih najpogumnejših nekaj vselej po polunoči na pokopališče, češ, pred polunočjo vedarca ni v grobu, ampak še hodi okrog. Tedaj razkopljejo grob ter predero pošasti trebuh s pest debelim kolom in jo strašno razmrevarijo. Pri tem priteče kri, telo se vije in zvija, kakor da živi in čuti bolečine. Na to zasipljejo grob ter oddidejo in nič več jih ne nadleguje strigon. To ravnanje je v istrskih kmetih prav navadno, akopram se mu gosposka zelo upira in zločince vselej strogo kaznuje.

Od Slovanov so se navzeli drezljive te vraže tudi Germani tako, da je ne nahajamo samo v nemških krajih, kjer so nekđaj Slovani bivali, ampak celo v pokrajinah čisto germanskega izvora. Omenili smo že Nemce v zapadni Prusiji, ki še dan danes trdno verujejo v vampirje ter jim vele: „Blutsauger, Gierrach, Gierhals, Begierig, Unbegier“, redkeje „Vampyr“. V Islandiji bajo o mrtvih, ki po noči zapuščajo grobove, hodijo okrog, boreč se z živimi, ter

*) Strigon, laški „stregone“. V pripomnji k temu mestu domneva se Erasmus Franciscus, da prihaja „strigon“ od lat. besede strix, [gen. strigis], ki pomenja ponočno ptico vjer, o kateri so stari Rimljani bajili, da otrokom in dojniam mleko in kri izpiva; isto ime pa so zdevali tudi čarovnicam, otroke in dojnice izsesavajočim. Te strahotne ptice opeva pesnik Ovidij. [Fast. I. VI.]

***) Znamenito je, da je to poverje znano i Grkom. Prebivalci otoka Chiosa n. pr. trde, da kličejo brukolaki po noči pred hišami imena stanovnikov in kdor se jim oglasi, mora umreti; zato se oglašajo še le na drug klic ali na ponavljano trkanje.

****) Primeri s tem bajo o srbskih vukodlakih, pa tudi kar bomo v naslednjih vrsticah o grških povedali.

se ponášajo s strašno mrtvaško močjo; a tudi ženskam se radi v ljubezni pridružujejo! V grobu nahajajo jih nestrohnele, rudečelične ter jim zabijajo žreblje skozi podplate, da se jih ubranijo. Povampirijo se jim večjidel dekllice, ki so si bile radi žaljene ljubezni same življenje vzele in zdaj šarijo, da delajo ljubimcu svojemu in njegovi rodovini kvar. Na Nemškem ožive vampirske vraže, zlasti kadar kaka kuga razsaja, kojo pripisujejo morečemu divjanju povampirjenih mrtvecev. Zoper take mrtvece se poslužujejo istih sredstev, o katerih smo gori pri drugih narodih govorili. Prvi, ki za kugo umre, sedi v grobu po konci, žre svoje cape in kuga razsaja, dokler ni vseh požrl, ako ga namreč prej ne izkopljejo in mu glave z lopato ne odsekajo. V slast je vampirjem posebno deviška kri.

Sedanji Grki, katerim se po žilah pretaka dokaj slovanske krvi, strinjajo volkodlaštvo po polnem z vampirstvom.

Razloček med grškim volkodlakom in vampirjem je le ta, da je zadnji mrtev, prvi pa živ človek, nekak mesečnik, ker ga je največ videti o jasnih nočeh; tega „vrykolaka“ je najbolj sla deviške krvi in spari se rad z veštico, kateri je grška domišljija o gnjene peruti ustvarila. Kot dobrodejno bitje oživlja in bodri utrujene vojake, a češče ugrabi v volčji ali hijenski podobi ubogim materam otroke. Sicer pa imenujejo Grki *βρυκόλακας* vsakega človeka, ki se odlikuje po svoji divji postavi, črnoti ali kaki drugi spaki in „vrykolak te nesi!“ jim je toliko, kakor nam „vrag te nesi!“ (Prim. Hanuš n. n. m.).

Madjari iz začetka vampirja niso poznali in še zdaj, ko so jih slovanski sosedi z njim seznanili, najti je pri njih le malo sledu o njem, da, še domače besede nimajo zanj, ampak poslužujejo se le izposojenih ali pa prevedenih. A ipak nahajamo v njih bajeslovji neko zanimljivo, slovanskemu volkodlaku sorodno bitje, t. j. Taltos, o katerem bajo, da pride zobat na svet in da se mu mora, kadar umre, kamen v usta dati, sicer bi „solnce, in mesec požrl“. (Prim. s tem, kar smo o slovanskem volkodlaku in Kašubskem „vieszczem“ povedali). —

Kogar vampir v spanji napade, ne umre vselej takoj tisto noč, ampak še nekoliko časa hira in medli, da mu naposled življenja luč vender le ugasne: a tudi tak se povampirji ter hodi zopet druge trapit, dokler se mu njegovo razgrajanje z omenjenimi posilnimi sredstvi ne ustavi. Vsekako je tedaj po njem, kogar je vampir okužil,

kajti zdravil zoper to bolezen je vrlo malo in še ta niso dovolj izdatna, ker rešijo človeka navadno le nagle smrti, ne pa sploh oblasti vampirjeve. Take vampirske žrtve vračijo se s tem, da jedo zemljo od vampirjevega groba, ali pijejo vampirsko kri ali se vsaj ž njo namažejo, najbolje pa je, ako jo z žganjem pomešano ali z moko v kruh spečeno poručijo.

A da sredstva zoper vampirsko plašilo in njega umišljene nadloge niso le gola teorija, ampak da je strahu prepadeno človeštvo res tudi mnogokrat že dejanski seglo po njih, v dokaz temu hočem navesti nekoliko zanimljivih slučajev. Iz njih bodo č. bralci razvideli, kako se je ta omrzljiva vraža v preteklih mračnejših stoletjih razpasovala, pa tudi, kako strahovito gospodari še dandanes v 19. veku, ki ga imenujemo dobo občne prosvete. Ne le da spravlja cele rodovine ob duševno ravnotežje, kali jim srčni mir in meša zdravo pamet, celo na sodiška vrata trka in dela ubogim juristom silno preglavico, česar se bodo č. bralci lahko prepričali iz naslednjih resničnih dogodov, posnetih po zanesljivih, večidel zgodovinskih virih in uradnih aktih. Delujoči junaki so sami Slovani.

V 14. in 15. veku je bila na Tolminskem posebno ukoreninjena vera v „volkodlake“, po mnenji ondotnih prebivalcev ljudi, ki se v volkove izpremetajo in po smrti ne morejo mirovati v grobu, nego hodijo nazaj, živim ljudem kri sesat. L. 1435. je bila v Bolci neka ženska umrla, o kateri so trdili, da se je povolkodlačila. Razdraženo ljudstvo odkoplje njeno telo in je prebode s kolom, češ, s tem je volkodlak uničen. A duhovščina oznani vse to v Čedad in ondašnji naddijakon je začel preiskavo, o kateri pa nimamo nobenega poročila. (Gl. S. Rutar, Zgodovina Tolminskega, str. 65.)

Jednako strahotno dogodbo čitamo v Valvazorjevem delu (*Die Ehre d. H. Krain*, knjiga XI, str. 317—319). V Kringi (laško: Corridigo, latinsko: Coriticum, nemško: Krinek, Khringali, Kreinck), istrskem trgu, 17 milj od Ljubljane, 1 miljo od Pazina oddaljenem, bil je l. 1672. umrl neki Jurij Grandó in pokopali so ga po krščanski šegi. A takoj po svojem pogrebu prikazoval se je mnogim ljudem, najprej minihu Georgiju (ki ga je bil pokopal), pa tudi mnogim drugim, in sicer po noči na ulicah. Trkal je tudi na hišna vrata, vsled česar je veliko ljudij pomrlo. Še svoje žene ni

puščal pri miru ter jo je često obiskal in pri njej ležal. A to prevzame groza in v svoji obupnosti se zateče k ondotnemu županu, Mihi Radetiču, proseča ga, naj jej zoper njenega moža pomore. Ta si res pridobi nekaj srčnih mož, prigovarjaje jim z živo besedo in dobro pijačo, da sklenejo, temu nočnemu pošastnemu delovanju z zdačnim sredstvom jedenkrat za vselej konec storiti. Ti možje so bili: Micolò Nyena, Stipan Milasić, Mattio Chericatin, Nicolo Macina, Jurij Macina, Jura Sorsič, Martino Udoreičič, Micula Krairaer in župan sam. Ta deveterica gre tedaj z razpelom in dvema plemenicama na pokopališče ter razkoplje grob. Ko odpro krsto, zagledajo mrliča z odprtimi usti, smehljajočim obrazom in rudečimi lici. Tega pogleda pa se tako prestrašijo, da kar vsi zbeže! To se je županu za malo zdelo, da bi devet živih jednega mrtvega ne ugnalo. Tedaj jim prigovarja in jih vzpodbuja, naj se vrnejo in mrliču priostren glogov kol v trebuh zabodó. Ti ga ubogajo in store po njegovem naročilu, a pri vsakem poskusu kol brezvspešno odleti, dasi je župan mrtvecu razpelo pred obraz molil in ga tako-le nagovarjal: „Glej, strigon, tukaj Jezu Krista, ki nas je pekla rešil, umrši za nas. In ti, strigon, ne moreš miru najti!“ Pri teh besedah so baje mrtvecu solze iz očij prisilile. A kol vender ni hotel v trebuh. Zdaj začne Micolò Nyena od daleč glavo s sekiro odsekovati, toda ker je bil vender le prebojazljiv in vsled tega neroden, pristopi pogumnejši Stipan Milasić ter odseka glavo. In glej! mrtvec zajechi, zvija se kakor živ in grob se napolni s krvjo. Na to ga mrtvaški rablji zagrebó ter gredo domov in — kar je najvažneje — žena in ves trg imela sta odslej mir od nesrečnega vedarca! — Da se je vse to v istini tako godilo, uveruje nas pisatelj, trdeč, da je sam govoril z ljudmi, ki so se tega strahotnega započetja udeleževali ter pristavljaja, da je tako ravnanje z mrtvimi, ki ne morejo v grobu mirovati, v Istri prav navadno. Znamenita osoba je naznanila pisatelju drugo tako odgodnost, ki se je vršila nekoliko let pozneje (l. 1687) v neki benečanski, le malo ur od Kringe oddaljeni vasi.

Da pa tudi v naši ožji, kranjski domovini vampirstvo do najnovejših dob ni zamrlo, lahko posnamejo č. bralci iz naslednjega od prijateljske roke mi došlega poročila, ki pripoveduje

o vampírji iz Ljubljanskega obližja.

„Slišal sem od raznih ljudi, osobito od gosp. Martina Perutca in od njega žene, ki gospodarita v Črnej Vasi na barji, da še zdaj

malo ne vsa Ižánska zemlja in vse barjè pripoveduje o kmeti Žiróvci, kateri je nekakó pred petdesetemi léti umrl v Tomišljem pod goro Korímom*). Žirovec je bil dobro bogat in razumen mož, a povampiril se je bil po smrti, ali bil je védomec, kakor imenuje barján tacega človeka, da-sì je okolo Brézovice, ki ne stoji daleč od ondód, beseda volkodlák vsacemu znana. Iz Tomišljega se pokopavajo k svojej župnej cerkvi na Igi, kamor je bil nesen tudi Žiróvec. Ali kaj se je skóraj potem zgodilo? začél je po noči vstajati iz groba ter hoditi k žèni v Tomišlje spát, kakor poprej, dokler je živel. Še do tega dneva niso pomrli vsi starci, kateri so ga znali ter često vidévali, kako je blizu svoje hiše na kameni sedel, obuváje nogavíco, ki je imel samó jedno. Kakor koli jo je izkušal natekniti, bodi si na desno ali na levo nogo, vselej mu je služila napak, in zató je zlovoljen zamrmrál: „ni prava noga!“ Kesnó z večéra je bil nekđaj prišel tudi k sosédovim na pód, kjer so báš véjali omláčeno žito, in pogovarjal se je tam, kakor živ človek. Če tudi sosédom nič ni stvoril žalega, a vender so se ga povsod bali, čemur se nihče ne more čuditi. Zatorej sta ukrenila Gólski**) in Ižanski župnik, temu volkodlaku ustaviti rabo. Odkopali so mu grob ter z glogóvim kolom prodrli njega telo skozi srce, in jamo potlej spet zasuli, kar je videlo več ljudij. Od sih dob ga rés ní že nikdar bilo v Tomišlje k ženi, katéra je bajè napósled sirota izblaznéla od strahú in žalosti. Kól so v grobu našli tudi poznéje, kadar je bil Žiróvec prekopan, da bi ondukaj položili družega mrlíča. To je ob kratkem povedano, kar se o njem priča; a mnogo več bi se dalo zvédeti, kdor bi utegníl povpraševati mej Ižanci in barjáni.“

Nekemu županu na barji je pripovedovala sedemdesetletna (še zdaj živeča) mati, da je ondu še pred kratkim strašíl volkodlak prihajajoč iz groba na svoj dom že ob štirih popoldne k svoji ženi, ter je opravljal navadna hišna opravila; videlo ga je vselej več ljudij. S svojo ženo je rodil tudi še jednega otroka. Ko so mu v grobu glogov kol v prsi zasajali, zaklical je: „Zdaj ste me pa ujeli“. — Tako je pripovedoval župan sam jednemu svojih prijateljev.

Češki kronist Hajek (Valvasor, Die Ehre d. H. Krain, knjiga VI., str. 337.) pripoveduje nam naslednjo dogodbo iz l. 1337:

*) Piše se navadno: Krím, Kríma, kar ni prav. Med ondotnim narodom je vedno čuti: Kūrím Kūríma, ter Valvasor ima: Khorim, in to bode resničen obraz tega imena, kakor vse kaže.

**) Župnik z Gólega.

Blovu, češki jedno miljo od Kadaua oddaljeni vasici, umrl je pastir z imenom Mislata; pokopali so ga pri cerkvi po krščanski šegi. A vstajal je po noči ter hodil po vsej okolici ljudi strašiti in daviti: kogar je z imenom poklical, umrl je v osmih dneh. Dolgo so se posvetovali o njem seljaki iz vse okolice; napósled ga sklenejo izkopati in vpricho vseh z dobovim kolom prodreti; a on jim nekako smeje reče: „O kako zelo ste me oškodili, ker ste mi dali ta kij, da se psom ubranim.“ In glej še tisto noč je zopet vstal ter hujše davil, ko prej. Tega pa vaščani ne morejo več strpeti, temveč najamejo dva rablja, veleč jima mrtvega izgrebsti; da ga vzameta, položita a vznak na voz ter čez sredo z vrvo prepasanega privežeta; on pa je skrčeval in iztegoval svoji nogi in ko so ga peljali, rjovel ko najgrozovitejša zver. Ko ga na grmado polože in na kole v zemljo zabite privežejo, zabode mu jeden rabelj dobov kol skozi in skozi v bok, da je kri šnila iz njega, kakor iz kake zveri; ko so ga žgali, rigal je ko osel, a kar je najpoglavitejša reč, zlega je bilo konec in mrtvec ni več vstajal. Isti kronist pripoveda nekaj temu podobnega o ženi, ki je po svoji smrti (l. 1345.) ljudi davila: izkopali so jo in našli nestrohnelo; kos svojega zavoja je bila že pogoltnila; ustavili so jej rabo na enak način kakor pri pastirju.

Bodi mi dovoljeno, na tem mestu objaviti še omenjenega jezikoslovca razlagajo zanimljive, sem spadajoče besede: „Prêmrl“.

„Prêmrl [izreka se po mnogih krajih: Prêmrou] ter ima v rodilniku: Premróva, poleg: Prêmruta, a v Črnem Vrhu pri Idriji: Premfla, kakor je res jedino prav. Prêmrl je po Notranjskem zelo običen priimek; a poleg tega je znana i: premróva kri, premolóva kri, premróva kri. Vse troje se sliši v Rihemberku pri Gorici, a pravótno je samo prvo. Na Zémonu pri Nótranjskej Bistrici se to zóve: prilógova [reci: prlogóva] kri. Ljudje zjutraj na kacam poti našedši kos rudeče [ruse] ilovice, mókre od róse, govore, da je to kri, ki so jo izblevali védomci. Pričajo, da védomci, napivši se človeške krvi, po nóči stvore često velik tepež mej soboj, najrajši na kacam razpotji, in o tacih prilikah da meó popito krv iz sebe. Nekateri, videči po noči večše [Irlichter], letajoče po vzduhu, govore: védomci se tolčejo. Premróva kri tudi rabi v neko vražno zdravilo. — V pojasnilo rečenih besed naj bode to: védomec je po Ljubljanskem barji povsód isto, kar „volkodlak“ ali „vampir“, in isto bode tudi Notranjski: premrl, kar znači „erstarrt“. Cigale ima v slóvniku za nemško besedo „starr“ poleg mnogih slóvnih vzrazov tudi: premrl; a vampir res leži v grobu le otrpél [erstarrt], ne mrtev, ker iz njega hodi živim ljudem kri izpíjat. Kar se dostaje priimka Premrl, trebé pómneti, da se je „vampir“ staroruski imenoval: upiri [uže brez

hohnika], m., ter da je ta beseda rabila tudi v priimek: popů Upirí Lihyj je bil 1047. l. starorusk pisatelj. Mikl. lex. XVIII. in 1059. A kaj si je: prílog? To bode ali: concubinus, kajti srbski znači: príložnica, concubina, Mikalja, ali morda še verjetneje: incubus, ker imamo češki: prílozeny, super impositus, Vusin, príložiti, auf etwas legen: omoč kus sukna, a tak prílož na bolavé místo, Jungmann; poljski: przyledz, przylegnać, sich daneben legen, a tudi: sich darauf legen, Linde A. „incubus“ je tukaj zopet isto, kar „vampír“. To nas uči, da je nekđaj volkodlaštvo bilo jako razšírjeno mej našim narodom. Srbi tudi verjemó, da v jedogonje ali jedogonje „po planini izvaljuju drveta te se njimi biju izmedju sebe“ [Vuk v rječniku na 251. strani]. Brez nobene dvojbe je: v jedogonja pravotno lice te besede, katero je primeriti k slovenskemu védomcu“. (Prim. kar o „premrlu“ piše prof. Erjavec v letopisu Matice Slovenske za leto 1883. na 228. strani.)

(Konec prih.)

Mrtvemu detetu.

Med cvetjem v lučij sredi,
Moj otročiček bleđi,
Pokojen mrtvec spiš;
A vender bleđ in mrtev,
In gróbu zgođnja žrtev,
Na smeh se mi držiš.

Ljubila sinek zlati,
Presrčno te je mati,
Kličé zaklad te svoj;
Nje upe, vroče želje,
Bodočil dnij veselje,
Vse zagrebó s teboj.

A le zasúj, lopata,
Rodíce upom vrata
Do lepil, svetlih dnij!
Dosegel ti si srečo,
To lajšaj bol ščemečo,
In vstavlaj jok očij!

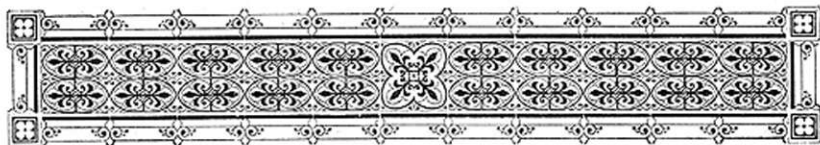
Ognil si se grehóti,
Prevaram in praznóti,
Hudobi vsej svetá,
Ki nam blaženstvo kaže,
Hlinavski srečo laže
Ter nas v propast pehá.

Stojéč pri tvojem odri
Spominam se, kar modri
Pisali so možjé:
Presrečen, ki objame,
Otroka smrt ga vzame
Od matere dragé.

Zató mi solz nobena,
Iz toge porojena,
Pogleda ne kalí;
Saj tvoj nasmeš svedočí:
Lehkó svetá se ločí,
Kdor se na svet rodí!

Jos. Cimperman.

Tri Gracije.

Slika iz stolice madjarske.

Spisal dr. Ahasverus.

IV.

Ah! did we take for Heaven above
But half such pains as we
Take, day and night, for woman's love,
What Angels we should be!

T. Moore.

Po zimskih veselich je prišla ljuba pomlad in ž njo so se Hiúsághyjevi iz mesta preselili na Schwabenberg. Jaz sem planinski sin ter v prostih urah vedno najrajši zahajam v gore; zato sem tudi iz Budapešte ob prilikah na bližnji in čisto-zračni Schwabenberg zahajal ter se tam s Hiúsághyjevimi večkrat videl. Tukaj sem se seznanil z nekim Milinskim, jako vrlim mladim možem, ki je bil gimnazijalni profesor v Péšti in zajedno učitelj na tamošnji dekliški „akademiji“, katero so poprej obiskovale tudi gospodične Hiúsághyjeve. Milinsky je bil rojenjá Slovak; vender optiral je po polnem za madjarizem, kakor vsi njegovi rojaki, kateri hočejo v madjarskem*) országu dobro izhajati. Slovaške krvi in čudi pa ni mogel zatajevati: bil je preblaga, rahlo in nežno čuteča duša, poleg tega pa izredno lepe možate postave, tako da se je marsikatero oko s posebno radostjo oziralo na njega. Milinsky je bil vsakateri družbi prijeten družnik; slovel je za odličnega pevca in izvrstnega godca na klavir; zato so ga Hiúsághyjevi radi k sebi vabili, in on, — on je jako rad zahajal k njim ter svojo prejšnjo učenko gospodično Aranko vadil v petji in na klavirji.

Vila Hiúsághyjeva stoji blizu na vrhu Schwabenberga precej samotno ter je na okoli obdana z gozdičem, po katerem so senčnate

*) Opozarjam, da se v hrvaščini in slovenščini beseda magyar navadno napačno piše magjar. Kajti magyar se izgovarja madjar in slovenski bi se morala pisati ali po izgovarjanji ma djar, ali pa po izvornem pravopisu magyar, a ne magjar, kar niti po izgovarjanji niti po pravopisu ni prav.

stezice narejene za prijetne sprehode. Razgled od tod na Budapešto in okolico je prekrasen, in malo kje se morejo videti tako krasni prizori kakor tukaj ob letnih večerih.

Nepozabljen mi ostane zadnji večer, katerega sem tam prebil v družbi Hiúsághyjevih. Krstno ime gospoda Hiúsághyja je bilo János, t. j. Janez, in njegovo godovno se je na Kresovo obhajalo. To godovanje se je praznovalo vselej prav slovesno; to leto, katero imam jaz v mislih, priredile so se sijajne priprave in povabljenih je bilo mnogo gostov. Ko sem jaz dotično popoldne prišel tja, bila je izvzímši glavno osobo godovnikovo, že zbrana vsa družba; gospod Hiúsághy pa je prav ta čas iz mesta poslal glas, da ga nujni posli zadržujejo, za kar pa došle goste prosi odpusčenja. Družba, katero sem prišel našel in razmotrival, dozdevala se mi je za to priliko nenavadno tiha; posebno pa sem opazoval v obrazu Irme, starejše gospodične Hiúsághyjeve neko nepopisno otožnost ali žalost, katero je sicer z vso močjo skrivala, pa nikakor ne mogla skriti. Njeno prekrasno cvetoče lice je bilo blede, pod gostimi črnimi obrvimi so se jej sicer lesketale velike žarne in milobne oči, a njih svit ni bil tako plameneč kakor navadno, temveč nekako pooblačen, kakor da bi ga bile zalivale solze. Irma je bila drugokrat tudi neskončno zgovorna in šegava, živahna kakor živo srebro, ter dovzetna za vsakatero mladostno veselje, tako da je njena navzočnost vsakega osrečevala z blagodejno radostjo. No, ta pot je odgovarjala le na vprašanja, o šaljivih besedah se je smehljala preljubeznivo, vendar ti smehljaji jej niso dohajali iz naravnega nagona, iz srca, temveč bili so prisiljeni; na njenih ljubkih ustih se je moglo opazovati neko trepetanje, kakor na razcvitajoči se roži, na katero nenadoma začne pihati mrzel veter. In kdo ve, kaj je moglo čutiti njeno srce, ker so tihi, a globoki vzdih nje prsi tako burno vzdigovali? —

Ker začudil sem se, ko ob tej priliki tudi vse veselosti in mladostne preširnosti polna najmlajša krasotica Aranka ni bila tako brezumno vesela, kakor navadno; tudi ona je bila bolj mirna in tiha, nje pogledi niso bili kakor običajno in njej naravno, bistri brezskrbni in drzni, — nego časih je celo pred drugimi pogledi oči povešala ter se brez vseh vidnih razlogov zarudevala. Kaj je bil uzrok tej prikazni?

Tretja Gracija, srednja sestra Ilonka, bila je bolj po navadi; menda zato, ker ni bila tako za vse malenkosti občutna in domišljiva

kakor njeni dve sestri, nego bila je bolj flegmatičnega temperamenta, mirnejše krvi. Ravno tako nepremenjena je bila tudi gospa Hiúsághyjevka; na njenem lici, v njenih razgovorih in v njenem vedenju se je razodevala ona zadovoljnost, katero daje lepim ženskam laskava zavest njihove odličnosti. Gospa Hiúsághyjevka tudi za to ni tarnjala, da je bilo možu tako pozno priti k svoji svečanosti; saj je to veselico priredila prav za prav le za svoje in svojih hčerâ razveseljevanje, ne pa na čast in veselje nehvaležnemu možu, kateri se je za takšne ljubeznivosti svoje žene le malo menil; zato je tudi goste povabila priti za rana popoldne.

Zbralo se je mnogo gostov, se ve da največ kavalirjev, katerih družbo je gospa Hiúsághyjevka záse želela; prišlo je tudi nekoliko prijateljskih krasotic, — povabljenih za poprišče, na katerem bi se Hiúsághyjeve toliko sijajnejše kazale. Razveseljevanje se je pričelo rano popoldne; ciganska muzika, brez katere na Ogerskem ne more biti nobene veselice, pomogla je mnogo k občî radosti. Plesoljubna mladost ni mogla čakati večernega plesa. Kako neki? Cigani so igrali čardaše, in čardaši so se torej plesali z vso madjarsko ognjevitostjo brž na sečnati trati.

Madjari so ponosni na svoj specijalno narodni ples „csárdás“. — Habeant sibi! Naj ga imajo ta svoj ples in plesni ponos! Jaz jim tega ne zavidam; obžaloval bi vsakateri narod, ki bi jih hotel posnemati; kajti ne poznam lascivnejšega plesa, nego je pravi originalni csárdás. Ta prekosi vse pariške kankáne; tako so plesali le Bakovi spremljevalci Satyri ter grško-rimski Cinoedi. — „Omnes mihi videbantur satyrion bibisse,“ mislil sem s Petronom, kadar sem gledal čardaše plesati in z Juvenalom bi rekel:

... ibi per ludum . . omnia fiunt
 ... quibus incendi iam frigidus aeo
 Laomedontiades et Nestoris hernia possit.

*) Kako in kdaj so si Madjari izumili svoj narodni ples čardaš?

V oni dobi, ko so Madjari zavojevali zdanjo Ogersko, poprej slovansko deželo, zaplenili so tudi mnogo slovanskih lepotic; s seboj menda niso na svojih konjih nobenih doveli. Pri čardah, t. j. krémah, kjer sta se točila sladki med in rujno vino, in kamor so pritrfrali ujetnice, začeli so ti divjaki pijani meda in vina, a še bolj od prizora lepega ženstva po satirski skakati okoli teh krasotic, z rokami jih mužgati, in sukati, kar jim je vse mnogo sladosti prouzročevalo; in tako so to ženske-mužgalno in sukalno skakanje ohranili do denašnjega dneva na veliki narodni ponos.

Pis.

Pri Hiúsághyjevih se je plesal na zeleni trati pravi originalni madjarski čardaš. Ob začasnih odmorih pa so se plesalke in plesalci sprehajali po gozdiči ter sladnostno počivali na senčnih mestih. Angelji varuhi, kateri spremljajo čisto nedolžnost, zakrivali so si najbrž solzne oči.

Gospodična Irma je to večerko izredno, malo plesala ter, kadar le mogla, odtegnila se veseli družbi. Šepetalo se je, da je zato tako otožna, ker njenega ljubovnika, kneza Vizinyja, ni bilo tukaj. Ta se je odpeljal že meseca maja v Pariz, in dasi je svoji ljubici obečal pri odhodu skoro se vrniti, vender jej potem niti glasu ni več poslal. In kar je slučajno o njem slišala od drugih ljudij, bojda ni bilo na njeno veselje.

Neumorni plesalki pa sta bili zato njeni sestri Ilonka in Aranka. No, kaj ne bi? Saj sta istotako neutrudljiva bila njijina čardašnika, dva grofovsko kavalirja in njijina čestilca. Strastni plesalec Milinský, za katerega so se vselej pipale plesalke, pa denes ni nič plesal; klaverno je sem ter tja pohajkoval, tu pa tam postajal ali posedal, in časih globoko vzdihoval. Posebna nemirnost in v zameno bledest ali rudečica ga je obletaval, kadar je opazoval Aranko ž njenim kavalirjem, ali kadar se je ona nehoté ozrla na njega.

K poznemu vlaku, s katerim se je bilo pripeljati gospodu Hiúsághyju na goro, odpravilo se nas je nekoliko njemu naproti, in sicer tako, da smo ga na bližnji železniški postaji pričakovali s cigansko muziko. Irma, očetova ljubljenska, pričakovala je najželjnejše in z vidnim hrepenenjem svojega goreče ljubljenega roditelja. Naposled je došel vlak in ž njim gospod Hiúsághy. Ciganska kapela je zagodla, in glasni éljen-klici so pozdravili došlega dostojanstvenika in godovnika; no Irma se v tem trenutku oklene svojega očeta okoli vratú, vlijó se jej dolgo zadržane solze, ter tako jokaje ihti samo besede: „Oče! oče! predragi oče moj! O takem sprejemu in objetji gospod Hiúsághy s prva ni vedel, kaj početi. Ves ginen je poljubil prekrasno lice svoji milenki, ter jej glavo pogladil z največjo nežnostjo; a v njegovih očeh so tudi zaigrale solze ter se združile s hčerinimi solzami. Kaj sta oče in hči v teh trenutkih čutila in mislila? — So bile li to solze same srčne radosti in blaženosti, katero daje najplemenitejša ljubezen med roditelji in otroci, ali poleg tega iz drugih uzrokov? — Kdo ve? — Takšni prizori so vender sveti — kdo bi jih hotel motiti ali sumničiti? —

Ko je gospod Hiúsághy nekoliko pomiril svojo hčer in sam sebe ohrabil nekako na smehljajoče lice, pozdravil je srčno vse svoje čestilce in tako smo se vrnili vsi skupaj spremljani s cigansko muziko v njegovo vilo, kjer so ga še čakali drugi čestilci in godovna večerja. Irma je bila neprestano na strani svojega očeta ter se ga je oklepala, kakor v strahu, da bi jo kakšna zla sila hotela ločiti od njega.

Pri slovesni večerji se je mnogo napivalo in govorilo. Strašna navada, to napivanje in ti neskončni zamizni govori! Ti skvarijo navadnemu človeku najslastnejšo jed in pijačo, ker so namreč navadno tako, neizrečeno neslani in neslastni. Zato sem tudi o tej priliki nepotrebnim govorom le skoro želel konca ter z radostnim srcem pozdravil predlog, da se bode godlo in pelo.

Gospod Hiúsághy je prosil Milinskega, naj bi z Aranko nekaj na klavir zagodel in zapel. Milinsky, kateri je bil tudi pri večerji neobičajno tih in zamišljen, izgovarjal se je, da nocoj nikakor ne more ni gosti ni peti; a tudi Aranka se je izgovarjala, da nima veselja za to; na občno prošnjo pa sta se vender o tej posebni priliki dala oba pogovoriti, da izpolnita godovnikovo željo.

Mirno in tiho sta oba sedla h klavirju. Milinsky je godel prvo stvar, ki mu je prišla v roke, in to je bil neki potpuri priljubljenih madjarskih pesnij za četrte roke. Počela sta gosti; vse je pazljivo poslušalo, in dalje ko sta godla, strastneje so doneli glasovi; v Milinskega je vse le strmelo, ker vseh poslušalcev oči so mu mogle na lici opazovati ono strast, katera je tako burno in genljivo iz klavirja vsem donela na ušesa, ter pretresala vse živce in srce.

Po končani godbi hvali ni bilo konca. Drugoč se dá pogovoriti Milinsky, da nekaj zapoje, in gospodična Aranka, da ga spremlja. Kakor poprej, seže tudi zdaj brez izbora po pesni, in naslučila se mu je slavna Petöfyjeva, katera se začenja:

Szerelem, szerelem,	to je:	Ljubezen, ljubezen,
Keserü szerelem!		Bridka ljubezen,
Miért bántál olyan		Zakaj tak nevsmljeno
Kegvetlenül velem?		Ravnaš ti zmenoj?

Ako so poprej vsi poslušalci pri godbi strmeli, bili so zdaj pri petji vsi kar zamaknjeni. Krepki, čisti pevčev glas je donel neizrečeno milo in tožno; odmeval je najglobokejše bridkosti strastno

ljubečega srca, in konečno divji obup, v katerega nesrečna ljubezen zapeljuje človeka. — Občutki, kateri so pevcu navdajali dušo, izraževali se se po polnem tudi na njegovem obrazu. Končavši pesen je zapustil Milinsky nemudoma dvorano, blede, nem, z uklonjeno glavo in v tla uprtimi očmi, katere so se mu nekako prečudno žarile; ni se brigal za trušno vsestransko pohvalo; izvil se je družbi, katero je nehoté tako očaral.

„Kaj je gospodu profesorju?“ vprašal je začudeno in poskrbljivo gospod Hiúsághy.

„Danes je bil ves čas tih in zamišljen; menda ga glava boli, kakor zadnjič,“ odgovorila je gospa Hiúsághyjevka.

Milinsky je bil meni jako simpatičen človek in v zadnji dobi je med nama nastalo tudi prav iskreno prijateljstvo. On je rad in po gostem dohajal k meni ter zaupljivo mi odkrival svoje srčne tajnosti; njegovo nocojšnje stanje in vedenje mi torej nikakor ni bilo nerazumljivo.

„Dozvolite, gospôda, da grem gledat za svojim prijateljem“, oglasil se sem brž ter odšel za njim iz dvorane; na potu pa sem ciganom pošepetal, naj zagodejo prav živ čardaš, da bi tako začudeno društvo spravil na druge misli in občo pozornost odvrnil od svojega prijatelja. Milinskega sem našel na vrtu sedečega v samotni senčnici, kamor je navadno najrajši zahajal. Lakti je imel na mizo oprte in lice z obema rokama zakrito.

„Prijatelj, pozno je že, pojdiva domov; ni dobro, da se še dalje mudiva tukaj.“

Ko sem ga tako nagovoril, prebudil se je prav kakor iz težkih in mučnih sanj, pa vzdramil se je, urno vstal in z neko nepričakovano radostjo stisnil mi roko.

„Da, prijatelj,“ vskliknil je na to, „pojdiva domov, prosim te, pomagaj mi od tod in spremi me domov — drugače sem izgubljen človek.“

„Potrpi še tukaj malo trenutkov, da se záte in záse poslovim in potem nemudoma odideva.“ —

Čez par minut sva že samotno potovala s Schwabenerga proti Budapešti.

Amare et non insaniare vix diis concessum . . .

pravili so — gotovo po mnogih izkušnjah — že stari modrijanski Latinci; no kolikokrat je zblaznel sam „hominum sator atque daorum“,

ta največji galantnik med vsemi klasičnimi bogovi! Prav imamo Slovenci najboljši stik na ljubezen — bolezen! Kdor se zaljubi, zboli in znori. Zaljubljene ljudi treba vselej k bolnikom prištevati in z njimi dosledno tako ravnati, kakor z bolnimi, kajti ljubezen je huda bolezen.

O boleznih-ljubeznih sem premišljeval, ko sem dolgo časa tiho korakal s svojim prijateljem: Milinský je bil hudo bolan, silno zaljubljen, in prav smilil se mi je nesrečnik.

Moj prijatelj ni bil samo hudo zaljubljen, temveč tudi strašno ljubosumniv, in ljubosumnivost je volk, ki samega sebe ujeda. Težavno mi je bilo tedaj takšnemu bolniku ugajati. Milinský se je namreč v krasoto in miloto svoje učenke Aranke neozdravljivo potopil. To dekle je bilo njegov ženski — in reči bi se menda smelo, — tudi njegov božji ideal. Za to dekle je bilo vse njegovo čustvo in mišljenje; pri tem dekletu in v ljubezni tega dekleta si je mislil vso pozemeljsko srečo in nebeško blaženost. Aranka je postala duša njegovemu življenju; brez nje se prav živega ni mogel več čutiti: ona je bila torej smoter in konec vsega njegovega mišljenja in gorečega hrepenenja. — Kar je v Milinskem to čezmerno strast najbolj vzbujalo in tako bujno gojilo, bilo je preljubeznivo vedenje te čarobne krasotice proti njemu. Kakor sem že omenil, bil je Milinský izredno lep, mlad, odličen družbenik; lastnosti, katere ženskemu spolu, — kjer se po premoženju ne vpraša, — največ veljajo in najbolj ugajajo. Naravno je torej bilo, da se je tudi Aranka rača ozirala na njega, da je neko srčno blagost čutila v njegovi družbi, da je njega več in drugače spoštovala in čestila, nego druge hišne prijatelje.

Da, Aranka je res ljubila Milinskega; a njena ljubezen je bila le plitvo rastoča cvetica, obdana z vsakaterim plevelskim dračjem. Samoljubnemu, razvajenemu, lahkomišljenemu in koketnemu dekletu, katero si je bilo svoje zmagonosne lepote po polnem v svesti, ugajala je sicer Milinskega ljubezen; pa kakó bi mogla takšna lepota, kateri se je uklanjalo toliko sijajnih kavalirjev, jedino in iskreno ljubiti le tako skromnega profesorja?

Zadnji čas je posebno mladi grof Dandinyi vso svojo pozornost na Aranko obračal ter se pri vsaki priliki Hiúsághyjevimi pridruževal. Grof Dandinyi je slovel za velikega gizdalina in Don Juana; pri ženstvu je mnogo veljal in med moškimi se je ponašal s častnim na-

slovom „roué“. Kakor druge že bolj zvedene ženske, zmagala je njegova prilizljiva dvorljivost še malo izkušeno Aranko, katera je omenjeno popoldne jedino le ž njim na trati čardaš plesala ter se samo v njegovi družbi po senčnatem gozdiči sprehajala. In Milinský je bil tam pričujoč! Kako bi se ne bil siromak pri izgubljenem raji v najmučnejšem peklju čutil? —

Po svojih izkušnjah vem, da, kadar je človek duševno razburjen, koristi mu največ, ako se telesno utruji in tako svojo telesno in duševno osebnost v harmonično ravnotežje pripravi. Tukaj velja homeopatično pravilo: similia similibus curare. Svetoval sem torej Milinskemu s Schwabenberga peš iti v mesto. Noč je bila prekrasna, mesec je polno in jasno svetil, hlad je sladko ugajal: in tako je bilo to nočno in samotno potovanje jako ugodno, vkljub slabim potom, kateri so pa na Ogerskem povsod v navadi.

Dolgo časa je moj prijatelj ves zamišljen korakal in kar besedice ni izpregovoril, kakor da bi bil pozabil, da je še na zemlji, in sicer v Magyar országu. Jaz sem ga mirno pustil njegovi zamišljenosti — bilo je tako bolje, — ter zvižgaje znano operetno pesen:

Glücklich ist,
Wer vergiesst,
Was nicht mehr zu ändern ist —

sem kakor nebrižno na njegovo besedo čakal. Naposled se je v svoji zamrklosti spotaknil in pal kakor je bil dolg in širok. Ta padec je Milinskega vzbudil k pozemeljski, popolni zavesti; s pomočjo madjarske kletvice, brez katere se na Ogerkem ničesar dogoditi ali storiti ne more, spravil se je zopet na noge in potem izpregovoril:

„Streljati se hočem ž njim, in ti mi moraš biti sekundantom“.

„Zajca si ravnokar ustrelil; pazi zdaj, da v kakšno volčjo jamo ne padeš, iz katere se ne bi tako lahko izkobil“ opazil sem mu jaz.

„Ne šali se zdaj z menoj! Jaz se hočem streljati z grofom Dandinyjem, s tem gizdalinom in nečimurnim zapeljivcem poštenih deklet; ž njim jaz ne morem več na tem svetu živeti; jeden naju mora pasti, jaz ali on, — in to brž ko brž! Ti mi bodeš sekundantom; te prijateljske usluge mi ne moreš in ne smeš odrekati“.

„Vedi, prijatelj, jaz se nisem niti še dovolj pomadjaril, niti pa kdaj tako zaljubljen bil, da bi mogel razumeti, kako se more pošten mož, ki še ni po polnem zblaznel, streljati za ženske, katere svoje ljubovnike menjajo, kakor svoje toalete.“

„Ti me žališ. Aranka je mlado neizkušeno dekle; jaz jo ljubim, in moram jo rešiti tega jastreba“.

„Defensa est armis nostra puella suis! — Dekle se more samo braniti, ako se hoče. Ali te ona kliče na pomoč? Veruj mi, da ako jej ustreliš danes tega jastreba, prifrči jutri drug in pojutrnjem tretji in tako dalje. Kdor hoče svoji ljubici ali ženi siloma odganjati ljubovnike, smešnejši je človek, nego ono moško strašilo, katero se vrbcem postavlja v proso. Kakor se prava ljubezen jedina sama daruje, tako se tudi jedina sama varuje čista in zvesta; ako jo izmenjuje dekle, izmenjevala jo bode gotovo tudi žena. Ni bolj nespametnega človeka na svetu, nego je ljubovnik, kateri ljubi dekleta, ne da bi ga ljubila dekle; kateri od brezznačajnega dekleta pričakuje pošteno ljubeče in zveste soproge“.

„Prosim te, ne pikaj po takšnih splošnostih Aranke in mene. Ako si mi res prijatelj, ne bodeš me obiral s tako pikrimi besedami, temveč pomagal mi dejansko v zdanjem položaji, da pokažem svetu svojo moško dostojnost in čednost, — da se z grofom dueliram“.

„Oprosti mi, ako pravim, da imate tukaj na Ogerskem jako čudne pojme o moški dostojnosti in česti. Duelomania je prišla pri vas v modo: vsakatero bedarijo hočete zmodriti z dueli, vsakatero lumparijo očistiti z dueli. Kdo bi ne vedel, da je duel surov ostanek srednjevečnega praznoverja in nasilne pravice močnejše pesti, faktorjev, katerih noben omikan človek ne more s civilizacijo naše dobe združevati? Dvoboj nasprotuje vsakateri pravici in morali; on je, rekel bi, uprav negacija, zanikanje prave moške dostojnosti in česti, pa nikakor ne njena zaščita ali njeno ustanovljenje. Kje je morala, pravica, moška dostojnost in čast, — kadar poštenega moža nesramno razžali lump ali nečimurnež, za kar bi tega človeka vsakateri poštenjak moral prezirati in zaničevati; a namesto vseobčega preziranja in zaničevanja se takšnemu zlobniku dovoljuje, da si po novi zlobi proti razžaljenemu poštenjaku more dobiti še vsobče spoštovanje? — Duelna moda je zdravi razum in pojme o pravici, moški dostojnosti in česti tako pomešala in potemnila, da tako imenovano „vitežko obče mnenje“ uprav zaničevanja vrednega dvobojnika česti, poštenjaka pa prezira, ako ta ni brž pripraven darovati duelnemu bogu, t. j. predsodkom viteškega brezumja in podlosti, svoje zdravje in življenje, svojo in svaje rodbine srečo. Jaz preziram in zaničujem vse neumne duelantne hvastune, ali da ti kratko povem:

od te dobe, ko greš ti na dvoboj, kateri ti ne more biti na noben prid, na nobeno čast, pač pa na vso škodo in smešnost, ker vso svojo bodočnost brez potrebe staviš v neumno igro brez obzira na dolžnosti, katere imaš proti narodi, katera te je bogato nadarila; proti roditeljem, katerim je tvoje življenje ves ponos in vse veselje; proti državi, kateri ti je na prid in čast živeti in delovati; proti prijateljem, katere bi žalila tvoja samovoljna poguba; proti svojemu moškemu dostojanstvu in moški časti, katera ti velevata biti blagodejnim móžem, učiteljem prave prosvete, borečim se za najvišje ideale, po katerih hrepeni človečanstvo, ter odbijati vse nečimerne predsodke, kateri zavirajo ta zaželjeni napredek, — od te dobe pravim, kadar greš ti na dvoboj, na to surovo zanikanje pravega civilizatornega napredka: preziral te bodem jaz in zaničeval; od te dobe bode najinega prijateljstva konec!“

Na to mojo dolgo-perijodno opazko je Milinský molčal, bodi si, da ga je utrudila, bodi si, da ga je na druge misli spravila; pa bodi si kakor koli, meni je bilo njegovo zamišljeno molčanje prav po godu.

Prišla sva v mesto in polnoči je davno že preteklo, ko sva se ločila drug od drugega.

„Z Bogom prijatelj,“ govoril sem jaz, „da se zdrava, srečna in vesela zopet vidiva! Čez tri dni odpotujem iz Budapešte tja na obale atlantiškega morja; za te se tudi že čez teden dnij začno počitnice. Odpotuj tedaj brž tudi ti tja v širni svet ter pusti tukaj vse skrbi in žalne neprijetnosti, da se prepričaš o tem, kar nemški pesnik pravi:

Wem Gott will rechte Gunst erweisen,
Den schickt er in die weite Welt;
Dem will er seine Wunder weisen,
In Berg und Wald, in Stromm und Feld.

Milinskemu je ločitev nekaj težko dejala; dobrodušni in rahločutni mladi mož se je omečil ter najpresrečneje od mene poslovil.

(Konec prih.)

Novejši pisatelji ruski.

Spisal K. Štrekelj.

I.

Nikolaj Aleksejevič Nekrasov.

(Dalje.)

Izdavši to zbirko umolkne Nekrasov na več let. Seme, katero je tudi on pomagal sejati, rastlo je in prineslo naposled svoj sad, namreč: popolno odpravo sužnosti z ukazom, danim v 19. dan februarja 1861. l. „Sovremennik“ je izhajal sicer še dalje, ali pozgubil je zdaj svoj pravi pomen, nekoliko zavoljo smrti nekaterih sodelavcev, nekoliko zavoljo mogočnega razvoja ruske žurnalistike sploh. L. 1866. ustavi Nekrasov dalnje izhajanje. V pošestdesetih letih je prepotoval naš pesnik skoraj vso zapadno Evropo, bival je dalje časa v Parizu, Florenciji, Rimu. L. 1867. pa prevzame uredništvo „Otečestvennyh zapisek“, ki so izhajale že od l. 1839.; njim je ostal zvest do smrti. V teh je objavljajal zdaj leto za letom nove plode svoje muze, in sicer so to plodovi že zrelega moškega prepričanja, ne tako prisrčni in strastni, kakor njegove mlajše pesni; ali iz vsakega vërza nam diha naproti vroča in neugasna ljubezen do domovine in naroda.

Tista struna Nekrasovlje lire, ki je zvenela od globokega sočutja s sužniki, umolknila je l. 1861. Kakor za slovo iz te prehodne dobe slišimo v Rimu zapisano pesen „Nesrečniki“, v kateri nas vede pesnik med sibirske prognance. Sem spada tudi pesen „O lepem vremeni“, v kateri nas pesnik nekega mrzlega, meglenega jutra vede na grobišče za vozom pogrebnim s priprosto krsto uboščevo. Vedeževalki (znacharki), ki prorokuje same žalostne dogodbe, da bi se celo morje solzá moralo naplakati, ako bi se izpolnilo vse njeno prorokovanje, odgovori mužik nestrpljivo: „Ali Bog je milostiv in ruski narod noče več plakati; rajši bo pel. To nam povej, kdaj pride svoboda!“

Svoboda je prišla. Okovi sužnosti so pali z rok ruskega ljudstva; ali delo osvoboje še ni dokončano. Nekrasov se po mnogih letih z nova

vrne k staremu predmetu: trpljenju naroda. V „Elegiji“ iz l. 1874. se obrača proti tistim, ki so mu očitali, da obravnava le jeden predmet, namreč narodno revno, z naslednimi besedami: „Naj govori spremenljiva moda, kolikor hoče, da je tema „ožalostni bedi ljudstva“ zastarél in se mu v pesni ne sme več dati mesta: o ne verujte tega! — tega témata ne moremo nikdar zvati starega. O da bi pač mogla leta postarati ga! Razcvel bi se božji svet . . . Toda dokler se vlačijo narodi v nadlogah — tožiti mora muza zanje in služiti jim. A na svetu je ni krasnejše, primernejše družabnice od nje“.

Nove nevihte so se zbirale nad narodom ruskim. Nepošteni uradniki so bili sicer odpravljeni, ali zato je obletal in obleta še nov vampir ljudstvo in pazi, kako bi se mu zajedel v telo. To je tista nedavno nastala plutokratija, družba sleparjev, ki so se privlekli na Rusko z vsega sveta, družba, ki prihaja danes v obnošeni suknji in s culico v roci, jutri pa odhaja z milijoni v mošnah. V pesni „Železna cesta“ iz l. 1867. odkriva nam Nekrasov muke železniških delavcev, ki so v potu svojega obraza sezidali železnico, in kaže na mogile ubogih „potepov“, kakor pravi ironiški, kateri so se zgrudili pod težkim bremenom. Uvod te pesni je priprosto prašanje otroka: „Oče, kdo je napravil to cesto?“ „Inženirji“, odgovori oče, ali pesnik počne razkladati zvedavemu dečku, s čegavo pomočjo so inženirji napravili to cesto.

Najostrejšje želo svoje skeleče satire je obrnil Nekrasov proti tej vedno bolj šireči se plutokratiji v tragikomediji „Junakova usoda“, napisani l. 1875. V obširni tej pesni nas uvede v družbe raznih sleparjev, ki so obogateli z mozgom naroda ruskega. Na glavnem zboru nekake delniške družbe železniške smo; predseduje jej bogatin Zacepa, ki je poprej bil burlak, navaden plavec, ali je zdaj s svojim spretnim jezikom prišel do tega, da ni postal samo milijonar, ampak da govori tudi odlično besedo pri vseh denarnih podjetjih na Ruskem. Generalni tajnik je neki Škurin, ki „je svoje detinstvo prežil na stepi. Za jedno, za dve altyni so mu dovoljevali pastirci dreti ščetine z živih svinj“. Ta kupčija se je sponesla in z leti je postal milijonar; spremenil se je le v tem, da sedaj dere kože in sicer z živih ljudij . . . Nekoliko drastično slikanih značajev izpolnuje občni zbor, v katerem referent ciniški razpravlja, kako v cenó je nakupil zemelj za bodočo progo, kako je delavce napajal z žganjem; zato pa so ti toliko in toliko menj pojéli in prihranili tako društvu

toliko in toliko odstotkov. Med debato pesnik zaspi in prebudi se še le po dokončanem zborovanji, ko je začelo že vino širiti svojo moč ter se je ves zbor začel šumno zabavati. Zdaj se vrsti kakor v kalejdoskopu druga hudobija za drugo; razne osebe prihajajo in odhajajo, vsaka iz njih predstavlja tega ali onega sleparja itd.; posebno zanimiva je karakteristika trgovca Groša. Hitro doseže veselje v društvu največjo stopinjo. Predsednik Zacepa lije vase cele potoke vina; za nekaj časa pade mu glava na roke, ter se zamisli. Mahoma se zopet vzravna, odpira izpite oči ter obupno zavpije: „Jaz sem — zlodej!“ ter prične glasno stokati. Družba se spogleda, tu in tam se šepeta. Nekateri odhajajo, drugi se kopicijo okoli predsednika ter ga tolažijo. Ali ta zavrača njih prilizovanje in vsakemu našteje na ravnost v obraz vsa nepoštena započetja njegova. Nekoliko židov mu svetuje hitro, naj bi poskusil prenesti svoje milijone na kako gotovo ladijo ter jih prepeljati v Anglijo; kajti mislijo si, da je Zacepa izneveril državi nekoliko milijonov. Ali kmalu pride na dan, da je starca, bivšega burkala, razburila sinova smrt. Ta njegov sin je bil poštena duša. Ker je poznal grdo početje svojega očeta, odšel je ter studiral v Moskvi, ker ni hotel od svojega roditelja niti kopejke, dasi ga je stari silno ljubil. Revno se je živil z lekcijami in literarnim delovanjem. Prigodi se, da nekdo pred njim imenuje starega Zacepo zlodejca; zavoljo tega nastane dvoboj, sin je ranjen in umrje. Oče zve vse po telegramu in vest se vzbudi v starem grešniku.

Podobnih, do groze realističnih pesnij se najde v novih zbirkah Nekrásovljih več. Predno se obrnemo od njih, podati hočemo v slovenski prozi pesen, ki je morda njegova najbolj žalostna!

„Ko nastopi noč in mi je glava trudna od dnevnih skrbi, — hodim po kaki temni ulici, — in tedaj se prikaže nenadoma pred menoj senca tvoja, ki sem te poznal bolno, brez obrambe, brez pribežališča!“

„Kruta misel mi pretrese tedaj srce. Nesrečna ti je bila usoda prav od rojstva tvojega. Oče tvoj, osoren mož, bil je ubog in hudoben. Omožili so te, in ti si ljubila drugega. Soprog, katerega so ti dali, bil je divja duša in te je pretepal. Ti pa nisi hotela pokoriti se mu, strla si verige svoje in pobegnila . . . ali tvoja ni bila sreča, da si sešla se z menoj!“

„Ali se spominaš dneva, ko sem bolan in gladen po polnem izgubil svoje moči? Po mrzli in prazni sobi se je razlivala naša mrzla sapa kakor megla. Ali se spominaš, kako je cvilil veter in kako šumno je dež škropotal? Dan se je năgibal, bila je skoraj noč. Tvoj otrok je jokal; ti si mu grela mrzle ročice s svojo sapo. Ni se upokojil in kričal je žalostno . . . Temà je rasla. Po dolgem plakanji izdihne otrok svojo dušo . . . Uboga mati! Toda čemú te solze? Jutri zaziblje glad morda tudi naju v globoko, sladko spanje. Gospodar bo kupil nam, preklinajoč nas, tri krste in dal nas bo odnesti, da nas polože drugega k drugemu.“

„Sedè vsak v svojem kotu sva bila tiha in molčèca. To si bila bleda in slaba; neka misel je zorela počasi v tvoji glavi; bolesten boj se je bil v srci tvojem. Zadremal sem; ti si odšla tiho, ali oblečena kakor nevesta, ki gre pred oltar, in jedno uro kasneje si se vrnila naglo, prinesla si krsto za svojega otroka in jedi njegovemu očetu. Utožila sva svoj grozovitni glad; dober ogenj je razsvetil temno sobo; potem sva oblekla otroka in položila ga v krsto . . . Kateri srečen slučaj je naju rešil? Ali se je Bog usmilil naju? Nisi mi hotela razodeti slabe novice, jaz nisem silil v té; ali obema je bilo pri srci težkó . . . Jaz sem bil razdražen in osoren.“

„Kaj je postalo iz tebe? Ali si pala, umrla v boji z revo? Ali pa si, hodeč po poti podlosti, končala tako, kakor mnogo drugih? Noben te ne bo branil . . . ! Vsak te bo nazival s strašnim imenom; čutim, kako mi neka kletev divja po duši . . . ali zastonj bi prodrla iz nje!“

Pri poslednjih teh besedah se zdi človeku, da vidi bledega jetnika sibirskega, ki je vzdignil svojo ukleneno roko proti varuhu svojemu, ali takoj jo zopet povetil in trudno položil na kolena, kakor hitro je zazvenel žalosten glas verig in spon! (Konec prih.)

Črtice iz dunajske električne razstave.

Različnim razstavam, katere si moremo leto za letom ogledovati in v njih občudovati napredek človeštva, pridružile so se v najnovejšem času tudi električne razstave. Kakor v marsičem drugem, postavil se je tudi v tem oziru Pariz na čelo vsem drugim mestom. Leta 1881.

je bila v Parizu prva električna razstava, obsezajoča najnovejše elektrotehniške proizvode. Za to razstavo je prišla lansko leto druga električna razstava v Monakovem, in letos na Dunaji tretja in, kakor se sploh trdi, najsijajnejša. Dunajsko razstavo je otvoril nje pokrovitelj, cesarjevič Rudolf dné 16. avgusta; razstava pa je ostala otvorena do 31. oktobra. Namen in vsebino te razstave je pojasnil cesarjevič sam najbolj natančno z besedami, katere je odgovoril razstavinemu predsedniku baronu Erlangerju, med drugim rekoč: „Der Verwertung einer mächtigen Naturkraft durch wissenschaftliche Arbeit und der Ausnützung derselben für das tägliche Leben neue Bahnen zu brechen, ist der Zweck dieses Werkes. Nicht dem Momente blüht der volle Erfolg, die Zukunft ist eine grosse, und eine weitreichende, kaum zu berechnende Umwälzung, tief eindringend in das gesammte Leben der menschlichen Gesellschaft, steht bevor.“

Sijajni vspех razstave potrjuje, da so besede visokega govornika v vsem resnične. Na tisoči in tisoči ljudij je potovalo dan za dnevom iz velikega dunajskega mesta samega, iz vse Avstrije in iz inostranih držav občudovat velikanske prikazni te sicer na veke stare, a nam še vender tako nove prirodne sile — elektrike, gledat in učit se, koliko se je človeku do zdaj posrečilo to skrivnostno silo si pokoriti, da bi mu služila, kakor mu že leta in leta služi vodena para.

Na tej razstavi so zastopane malo ne vse omikane države in to 1. Avstrija, 2. Francoska, 3. Nemčija, 4. Rusija, 5. Danska, 6. Italija, 7. Anglija, 8. Belgija, 9. Amerika, 10. Švica, 11. Turčija. Naštel sem jih tako po vrsti, kakor obilna je vsake udeležba. Razstavljalcev našteva oficijalni katalog 574; razstavljeni predmeti pa so uvrščeni v 18 skupin: 1. magnetoelektrični in dinamo-električni stroji, 2. galvanski členi, baterije, akumulatorji, termoelektrični členi, 3. znanstveni aparati, orodja za elektrotehniška merjenja, elektrostatični stroji, 4. telegrafija, 5. telefonija, 6. električna razsvetljava, 7. električno prevajanje sil v daljavo, 8. kablji, žice, elektrovodi, 9. uporaba elektrike v kemiji, metalurgiji, galvanoplastiki, 10. uporaba elektrike ob času vojske, 11. uporaba elektrike pri železnicah, 12. uporaba elektrike pri brodarstvu, rudarstvu in poljedelstvu, 13. uporaba elektrike v zdravilstvu, 14. za pisujoči aparati, električne ure, uporaba elektrike v metereologiji, astronomiji in geodesiji, 15. različni električni aparati in pripomočki, 16. uporaba elektrike v domačem življenji pri predmetih umetne obrtnije in za olupšavo stanovanjšč, 17. stroji služeči elektrotehniškim namenom: parni kotli, parni stroji, vodni in plinovni motorji; 18. zgodovinske zbirke, učna sredstva, bibliografija.

Kakor že po vsebini sami, razlikovala se je ta razstava od drugih razstav tudi v tem, da se razstavljalcem niso delila nobena darila, nobene medalje. A bila je posebna tehniško-znanstvena komisija, sestavljena iz elektrotehniških strokovnjakov različnih dežel in narodnosti, katera je razstavljenе predmete znanstveno preiskovala in praktično preskuševala ter vspehe svojega preiskovanja pismeno potrjevala razstavljalcem dotičnih predmetov, ako so se za to zglasili. Razstavini odbor je pridobil dalje celo vrsto učenjakov iz različnih dežel, da so imeli o različnih elektrotehniških strokah popularna, torej vsakemu pristopna predavanja.

Razstava je bila v rotundi, velikanskem poslopji v dunajskem Praterju, katero je preostalo še od časa svetovne razstave l. 1873. To poslopje sestoji prav za prav iz dveh delov: 1.) iz okroglega poslopja s primerom 130^m, katero pokriva stožkovita železna streha, podobna strešici na petrolejski svetilnici. Obodni zid in stebri, noseči to streho, imajo višino 24^m. V tej višini drži okoli zida tako imenovana prva obkrožna galerija. V podstrežji je potem še druga obkrožna galerija, od tál 48^m visoka. Streha se okončuje navzgor v kupolo, tako imenovano laterno, od tál 66^m oddaljeno. Kubična vsebina tega prostora znaša okoli 400.000 kubičnih metrov. 2.) To poslopje, rotunda v pravem pomenu besede, je obdano od štirih premočrtnih pritličnih poslopij, galerije imenovanih, katera tvorijo kvadrat, čegar zunanja stran meri okoli 200^m. Vsaka teh galerij je obrnena bolj ali menj natančno proti jedni strani sveta, ter se po teh imenujejo: južna, vzhodna, severna in zahodna galerija. Galerije se rotunde same ne dotikajo, ampak so z njo zvezane po štirih kritih, zelo širokih hodnikih, transeptih imenovanih. Pri tej razstavi sta bila v rotundo odprta dva vhoda, jeden na jugu, jeden na severji.

Največ rečij je bilo razstavljenih v rotundi sami in sicer v prvi vrsti vse ono, kar je bilo le na ogled postavljeno, a se dejansveno ni uporabljalo. Tukaj je bila razstava tako urejena, kakor je bolj ali menj vsaka razstava, da se očesu kar največ prikupi. Posamezne države so imele svoje prostore odkazane, na katerih so njih državljani ali pa one same razstavljenе predmete bolj ali menj ukusno in pregledno uvrstili. Kakor samo ob sebi umevno, bila je sama Avstrija tukaj, kakor tudi v drugih prostorih, najbolje zastopana. V stranskih galerijah in deloma tudi v dvoriščih so bili razpostavljeni predmeti, spadajoči posebno v skupine 1, 5, 6, 7, 9, 15, 16, 17, 18, sploh stroji in aparati, ki so se praktično uporabljali.

Razstava je bila vsak dan dvakrat odprta, po dnevi od 10—5. ure popoldne, in zvečer od 7—11. ure. Kdor je hotel od razstave pravega užitka in dobička imeti, torej se poučevati, a ne samo radovednosti pasti, obiskovati je moral razstavo po dnevi in na večer. Po dnevi je imel vsak obiskovalec časa in priložnosti dovolj, da si je razstavljene predmete natančno ogledoval, kajti po dnevi je bilo najmanj obiskovalcev (2—4000); a na večer jih je prihajalo po trikrat več (9 - 13000).

Prostor mi ne dopušča, da bi o razpostavljenih predmetih govoril bolj natančno; omeniti hočem mimogredé samo majhnega predmeta v danskem oddelku; namreč one busole, s katero je Oerstedt leta 1820. našel, da galvanski tok odklanja magnetnico iz njene ravnotežne leže, ako mimo nje kroži, ter s tem položil temelj današnji telegrafiji in sploh vsej elektrotehnik. Poleg te magnetnice stoječ in ozirajoč se na razstavljene predmete okoli sebe, dobil je gledalec zavest, kako velikanski napredek je storil človek v primerno kratkem času.

Čestitim bralcem „Ljublj. Zvona“ hočem podati le nekoliko črtic o onem delu razstave, kateri je zanimal vsakega obiskovalca, bodi si strokovnjaka ali nestrokovnjaka v elektrotehniški vednosti.

Najbolj občudovanja vredna in najsijajnejša je bila električna razsvetljava. Ta je bila toliko obsežna in toliko intenzivna, da še Dunaj, in sploh ves svet, do zdaj ni videl toliko svetlobe na tako majhnem prostoru. Pod to svetlobo je izgubila noč svojo moč.

Svetilnice, razširjajoče toliko svetlobe, bile so dvojne: a) oblokovne električne svetilnice (Bogenlichtlampen), b) svetilnice žarnice (Glühlampen). Pri prvih nastane svetloba na ta-le način: Ako sklenemo jak električen tok z dvema ogljema ter ja potegnemo potem za nekoliko milimetrov narazen, tvori se med njima krasen svetel in obločast plamen, — električna luč. Oglja se pri tem razbelita, prehajajoči električni tok pa odtrguje posamezne kose ogljev, kateri potem prevajajo elektriko z oglja do oglja. S tem pa se oglja krajšata in ob enem priostrujeta. Luč ugasne sama ob sebi, ako postane razdalja med ogljema prevelika; da se na novo užge, treba je oglja spraviti zopet v dotiko. Da luč neprestano sveti, morata se oglja v tem razmerji drug drugemu približevati, v katerem razmerji električni tok oglja krajša. Aparati, oskrbujoči to približevanje ogljev, imenujejo se električne oblokovne svetilnice. Takih svetilnic z bolj ali menj. umetno sestavljenimi mehanizmi, bilo je razstavljenih na stotine; nekatere

toliko odprte, da se je njih notranji mehanizem mogel videti. Ne morem jih dalje opisovati, kajti opisi brez slik bi ne bili plodonosni. Omeniti hočem le nekoliko mož, katerih svetilnice se prištevajo najboljšim. Ti so: Brush, Bürgin, Gramme, Křižik, Schwerd-Scharnweber, Sedlaczek, Siemens & Halske, Weston, Zipernowsky. Radostno omenjam, da so pripoznano najboljše oblokovne svetilnice izumili Avstrijani, in sicer Slovani. V mislih imam tukaj Čeha Křižika iz Plzna in Čeha Sedlaczka, telegrafijskega kontrolorja na Dunaji. Drugi imenovanih mož se odlikuje s svojo lokomotivno oblokovno svetilnico. Ta svetilnica se more rabiti na lokomotivah ter služi za to, da si v noči železniški vlak svojo pot na stotine metrov naprej sam razsvetljuje. Veliko poskusov na zapadni železnici ob času razstave pokazalo je jasno, da je ta svetilnica za ta namen pripravna kakor nobena druga.

Druga vrsta električnih svetilnic so žarnice. Dočim pošilja pri oblokovnih svetilnicah plamen med ogljema svetlobo na vse strani, nastaja svetloba pri žarnicah vsled tega, da električni tok tanko ogljeno nit v zraku praznem prostoru razbeli. Jeden prvih izumnikov takih žarnic je bil Edison, mož, katerega ime se dan denašnji skoro vsakokrat imenuje, kadar je govor o novih elektrotehniških izumih. Edison jemlje tanka bambusova vlakenca ter ja zogleni. Tako ogljeno nit pritrdi potem v majhni, hruški podobni posodi z njenima koncema na platinovi žici, v steklo uvarjeni; iz posode pa odstrani zrak kolikor more. Platinovi žici služita za privod in odhod električnega toka. Skozi tako ogljeno nit krožeči električni tok segreje jo toliko, da se razbeli in bolj ali menj belo svetlobo izžariva; nit ne zgori, ker nima gorenju potrebnega kisika.

Za Edisonom je začela izdelovati take svetilnice cela vrsta mož, na pr. Maxim, Swan, Siemens & Halske, Lane Fox itd. Bistveno so si vse te žarnice jednake, razlikujejo se posebno v tem, da so ogljene nitke iz drugih tvarin, n. pr. iz debelega papirja ali bombažaste niti i. t. d.

Pa vrnimo se k električni razsvetljavi. Že prostor pred rotundo je bil magično razsvetljen. Pred južnim vhomom sta stala dva železna, 25^m visoka stebra, na vsakem je svetilo pet velikih oblokovnih svetilnic; vozna cesta, držeča k rotundi, pa je bila na daleč razsvetljena s celo vrsto žarnic, visečih na precej nizkih lesenih stebrih. V arkadah pred južnim vhomom je svetilo še obilno oblokovnih svetilnic, na jedni strani vhoda Jablohkove električne sveče, na drugi strani pa Brushove

svetilnice, katere je priredilo društvo: The International Electric Company. Iz strehe sta pošiljali daleč v mesto, do Štefanovega stolpa in še dalje, svojo luč dve veliki svetilnici z reflektorjema, katerih vsaka je imela svetljivosti 10.000 normalnih sveč.*)

Prostor na zahodu je razsvetljeval Schukert iz Norimberga s Sedlaczkovo svetilnico, druge strani pa The International Electric Company. Skozi okna na strehi rotunde pa je prihajalo toliko svetlobe, da se je videlo nebo nad rotundo od daleč tako razsvetljeno, kakor vidimo obzor razsvetljen v najbolj jasnih nočeh ob času mesečnega vzhoda. A kaj še v rotundi sami! V prvi obkrožni galeriji je svetilo 40 Křižikovih in 40 Brushovih oblokovnih svetilnic, v drugi obkrožni galeriji pa 27 različnih drugih svetilnic, in v kupoli je visela zadnji čas največja Křižikova oblokovna svetilnica z svetlivostjo 20.000 normalnih sveč! Računa se, da je svetilo v vseh prostorih razstave okoli 450 oblokovnih svetilnic in okoli 3000 žarnic. Ako se sešteje svetlivost vseh teh izvorov svetlobe, dobimo znatno število 250.000. normalnih sveč. To število je izdatno večje nego vsota svetljivosti vseh plinovitih plamenov, ki goré po vseh ulicah in trgih dunajskega mesta. (Opomniti vendar moram, da je bila razstava z začetka dosti slabše razsvetljena nego proti koncu.)

Kakor sem že omenil, svetlivost vseh svetilnic ni bila jednaka. Dočim znaša svetlivost oblokovnih svetilnic najmenj po 300 normalnih sveč, znaša svetlivost žarnic dosti menj, od 8—30 normalnih sveč, redkokrat do 100 sveč. Oblokovne svetilnice imajo velike steklene motne kroglice, s katerimi se električni plamen pokrije, da se svetloba bolj enakomerno razprši in očij ne žali toliko; kajti v plamen sam gledati je isto tako nevarno, kakor s prostim očesom v sonce gledati. Oblokovne svetilnice so pripravne za razsvetljavo velikih prostorov, kjer je možno jih prav visoko od tál obesiti; n. pr. velikih dvoran, delalnic in ulic. Njih svetloba je zelo bela in blede, še bolj kakor mesečina, kajti ima v sebi preobilno vijoličastih svetlobnih trakov; predmeti postajejo v tej svetlobi nekako neprijetno mrzli in mrtvaško blede. Očesu dosti prijetnejša je svetloba žarnic, ne samo zaradi tega, ker ni toliko intenzivna, ampak ker je bolj rudečkasta in vsled tega bolj topla; podobna je naši plinovi svetlobi, samo da ima nekoliko menj rumenih svetlobnih trakov v sebi nego ta. Z žarnicami se dá kak prostor bolj enakomerno razsvetliti nego z oblokovnimi svetilnicami; vendar potrebujejo primeroma jačjih električnih tokov. Jedna

*) Normalna sveča je sveča od parafina, tako debela, da jih šest tehta pol kilograma, in katera ima 50 milimetrov visok plamen.

konjska sila, delujoča na dinamoelektričnem stroji zadostuje, da daje ta električni tok za oblokovno svetlobo z svetlostjo 1000 in še več normalnih sveč, a isti tok zadostuje le za 15 žarnic à 16 normalnih sveč. A vendar je misliti, da se bodo žarnice v kratkem bolj razširile nego oblokovne svetilnice. Da je ta izrek opravičen, spoznalo se je iz uporabe električne luči za razsvetljavo električnega gledališča in raznih stanovanjšč.

Po načelih društva Asphaleia je bilo v vzhodni galeriji postavljeno električno gledališče za 300 gledalcev; razsvetljeno je bilo to gledališče jedino le z električno lučjo. Za razsvetljavo odra je služilo 900 žarnic, nekatere teh so dajale rudečo, druge belo, tretje zeleno svetlobo; vse pa je bilo tako urejeno, da je bilo mogoče nekatere ugasniti, druge prižgati, njih svetlost pa v poljubni meri zmanjšati. Na tak način se je dal oder v poljubno barvani svetlobi in poljubno močno razsvetliti. Za posebno velike efekte služile so še Križnikove oblokovne svetilnice. V tem gledališču so bila znanstvena predavanja in meseca septembra in novembra baletne predstave. Ljudstva se je k tem predstavam kar gnetlo, kakor bi bilo posebej za to plačano.

Ženstvo pa je najbolj zanimala uporaba električne luči za razsvetljevanje stanovanjšč. Na drugi strani vzhodne galerije, kakor je stalo gledališče, priredili so nekateri dunajski mizarji in tapecirarji različne prostore v salone in sobe, — sploh stanovanjšča, ki so bila s krasnim pohištvom ukusno opravljena in z električnimi žarnicami razsvetljena. Človek, vstopivši v te prostore, ni znal, ali obiskuje električno ali obrtniško razstavo, kajti elektrika je služila tukaj drugim predmetom le za stafažo. Tu si videl salone v zlogu Ludovika XIV., v staronemškem in renesančnem zlogu, sobe za tujce, za biljard, spalne in jedilne sobe i. t. d., da, celo z vsem potrebnim pohištvom preskrbeno kuhinjo. Luč so dajale Edisonove, Swanove, Maximove in še nekatere druge žarnice. Te žarnice so bile na krasno in ukusno izdelanih lustrih in namiznih svetilnikih. Tukaj si lahko sanjal, kako prijetno bodo stanovali ljudje, — se ve da le bogati, — ko bode elektrika izpodrinila petrolej in svetilni plin. Uverjen sem, da se je marsikateri obiskovalec od tega razstavinega oddelka najteže ločil.

Društvo obrazovalnih umetnikov na Dunaji je razstavilo v treh dvoranah celo vrsto slik in kipov, ter to svojo razstavo električno razsvetljevalo. Tudi tukaj se je jasno dokazalo, da svetloba žarnic slikam in kipom posebno ugaja in da je za razsvetljavo slikarskih razstav dosti

pripravnejša nego katera koli druga razsvetljava. Ugoden vpliv električne svetlobe na rast cvetlic je dejansko pokazal Bronold iz sv. Vida na Nižjem Avstrijskem, ki je v rotundi vzpostavil različne cvetlice, katere so vzrastle deloma v dnevni, deloma v električni svetlobi. Cvetlice, vzrastle v električni svetlobi, bile so večje in bolj razvite nego druge.

(Konec prih.)

Nove muzikalije.

VI.

Skladbe Avgusta Arminija Lebana itd. se imenuje skladb pokojnega rodovitnega skladatelja najnovejši zvezek, katerega je izdal in založil te dni podjetni g. Janko Leban, brat pokojnega skladatelja, sedaj učitelj v Lokvi (Corgnale) na Krasu, via Divača. Vsebina zvezka, katerega sta natisnila prav lično tiskarja Klein in Kovač v Ljubljani, je pa ta: I. Slovenska deklica (bes. Fleischmannove), mešan zbor. II. Oj ti ho (bes. Boris Miranove), moški četverospjev. III. V veseli družbi (bes. Boris Miranove), moški zbor. IV. Kislica sladka. (Bes. Ratko Brusove), mešan zbor. V. Nagrobница (besede Baptista-Krsnikove), moški zbor. VI. Doli v kraji (besede Baptista-Krsnikove), moški zbor. VII. Umrli deklici (bes. Janko Lebanove), moški četverospjev. VIII. Ostani mu, ostani zvesta! (besede Boris Miranove), samospjev za mezzo-sopran ali bariton s spremljevanjem na harmoniji.

Lebanu se podtika, da se je učil iz talijanskih in nemških virov. Kar se prvega tiče, moram priznavati, da nisem jaz tega mnenja; tudi pokojni Mugnione, izvrsten kapelnik v Gorici in vrl talijansk muzik, bil mojega prepričanja. Kar pa je na drugem, mislim, da se Leban precej približuje Mendelssohnu, vsaj v milini in neki vzvišenosti, katera je bila omenjenemu mojstru lastna. S tem pa ne trdim, da bi Leban posnemal Mendelssohna, kajti originalnosti pri njem nikakor ne pogrešamo. Da pa se je po klasičnih uzorih izobraževal, to mu služi v čast. Saj so se tudi najsvetlejšje zvezde na muzikalnem obnebj — mojstri Beethoven, Mozart in Haydn — na Bachovem solnci ogrevali, in kdo jim šteje to v greh? — Prav Haydn je večkrat trdil, da se mu je za vse,

kar zna, Bachu zahvaljevati, in Bach sam se je o svojem učenci Krebsu, kateri se v skladbah najbolj z Bachom jednači, pohvalno izrazil rekoč: „Der einzige Krebs in meinem Bache.“

S tega stališča Lebanova presojujé morem trditi, da so rečeni napevi Lebanovi prav izborni, pravilno, čisto in jasno harmonizovani, sploh mnogo boljši od prej izdanih. Skladbe vse so vsebini teksta jako primerno zložene; nekatere lahko, druge teže izpeljive, a vendar ne toliko, da bi delale našim pevskim zborom preglavico. Hvalno mi je omenjati tudi to, da je g. založnik iz bogate zapuščine pokojnega skladatelja izbral prav primerne napeve za mešane in moške zборе.

Najbolj mi v tem zvezku ugaja „Nagrobica“, katero je skladatelj, sluteč bližnjo smrt, na Silvestrovo 1878. l. sam sebi napisal. Zato pa je tudi napev tako globoko-ginljivo doneč, da ti prisili nehoté solze bridke žalosti v oči. Ob kratkem rečem, da je ta zvezek vsega priporočila vreden in da nikomur ne bode žal za 40 kr., katere stoje v resnici vrli napevi pri založniku. Slovenski glasbeniki, sezite po njih, da bode mogel požrtvovalni založnik nas kmalu zopet oveseliti z novim zvezkom Avgust Lebanovih skladab!

VII.

Cecilija. Cerkvena pesmarica. Po naročilu „Cecilijinega društva v Ljubljani“ uredil Anton Foerster. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovci. I. del 1883.

Ravnokar nam je slavna družba sv. Mohorja podala razven družih koristnih knjig tudi omenjeno pesmarico, katero je vsak zavedni Slovenec, osobito pa vsak cerkveni glasbenik težko pričakoval.

Ne bodem na drobno našteval bogate vsebine prekoristne te pesmarice, ker je že tisočim znana; izpregovoriti hočem le o muzikalni vrednosti pesmarice. Težavno delo je bilo z uredovanjem gospodu Foersterju naloženo, prvič z ozirom na to, ker mu je bilo treba sestavljati razne stare in nove napeve za občno cerkveno rabo; drugič zato, ker mu je bilo ustrezati izobraženemu pevovodji, pa tudi želji in spačenemu ukusu ljudstva. To svojo vsestransko nalogo pa je g. Foerster tako spretno rešil, da bi jaz, ko bi ne bilo hudobno, Kranjski zaviđal, da si je umela pridobiti tacega glasbenega velikana. Naj se mi ne očita, da imam za g. Foersterja samo kadilo! Sodim g. Foersterja samo po njegovih umotvorih, katere visoko cenim, ne oziraje se na osobo, katere celó ne poznam. Trdim, da je Foersterjeva harmonizacija pesnij v pesmarici izvrstna,

dostikrat drzna, a vselej pravilna. Posluževal se je na mestih $\frac{6}{4}$. soglasov, (katere je pa seveda vselej pravilno vpeljal) menda zato, da bi ustregel celó onim kričočem, ki hrepené po kvart-sekstnih soglasih jednako Izraelcem po egiptovskih loncih mesa, česna in čebule. Mnogo starejših napevov, o katerih je bilo misliti, da ni mogoče kaj pametnega iz njih narediti, oživelo je pod izvrstnim peresom Foersterjevim na novo, dobivših novo harmonizacijo. Primoran je bil sicer g. urednik mnogo takih napevov očistiti vratolomnih skokov, ritmičnih napak itd., a vse to brez najmanjše škode originalnosti; tudi je vse napeve v take tonovske načine transponiral, da jih bode možno lahko popevati. Čestitam torej g. Foersterju in slavnima društvoma, ki sta pripomogli, da smo dobili Slovenci to neprecenljivo knjigo, katera naj bi po vrednosti zaslovela še tudi prav daleč zunaj slovenskih mej.

Danilo Fajgelj.

Slovenski glasnik.

Miklošičevim učencem in čestiteljem. Odbor za Miklošičevo slavnost na Dunaji prosi vse bivše učence Miklošičeve in vse tiste gospode, ki se pečajo s slavistiko, naj blagovolijo svoje fotografije v obliki navadnih vizitnic za „**Miklošičev album**“, kateri se slavnemu učenjaku in jubilarju pokloni 20. novembra t. l., kar najhitreje poslati na Dunaj pod naslovom: „Akademický spolek, Wien, VIII. Neudeggergasse 23“ ali pa „Akademično društvo Slovenija, Wien, I. Universität“.

Ivan Macun †. Iz Gradca nam dohaja naznanilo, da je ondu 27. oktobra t. l. umrl slovenski in hrvaški pisatelj Ivan Macun, profesor na ondodni I. državni gimnaziji. Ivan Macun je bil porojen v Trnovcih blizu Pesnice l. 1821., gimnazijo je dovršil v Mariboru, filozofične nauke v Gradci l. 1844; potem je bil gimn. suplent v Celji in v Trstu, profesor v Zagrebu, v Ljubljani, spet v Zagrebu in od l. 1870. Gradci. Pisal je mnogo po raznovrstnih slovenskih, hrvaških in nemških listih. Najiminitnejše knjige njegove so te: 1. Cvetje slovenskiga pesništva. V Trstu 1850, 8, 270 str. Knjiga poleg teoretičnega nauka o pesništvu obseza antalogijo iz slovenske in starejše hrvaške pesniške literature ter je dobro došla slovenskim srednjim šolam v začetku petdesetnih let, ko še ni bilo slovenskih beril. 2.) Kratak pregled slovenske literature sa dodanim riečnikom za Slovence. U Zagrebu, 1863, 16, 102 str. sestavljen po spisu, katerega je Macun o slovenski književnosti spisal za Riegerjev naučni slovník. 3.) Književna zgodovina slovenskega Štajerja. V Gradcu 1882, 8, 181 str. Knjiga, ki nam v nekoliko nedovršeni obliki podaje mnogo zanimivega in deloma čisto novega gradiva. — 4.) Obliko-

slovje in skladnja jezika Gerčkoga, v Zagrebu l. 1853 in 1854. Druge svoje spise našteva Macun v svojem životopisu, natisnemem v „Književni zgodovini slovenskega Štajerja“ na 132—135. str., na katerega obračamo pozornost naših čestitih čitateljev. Lepo število jih je! — Macun je bil pri vseh svojih napakah in svoji ne baš elegantni pisavi vrl pospeševatelj hrvaško-slovenske vzajemnosti in priden delavec na polji slovenske in hrvaške literature že v tistih časih, ko je bilo število naših pisateljev še jako neznatno. Zato mu je zagotovljeno čestito ime v zgodovini naše literature in našega napredka.

Poročilo o LX. odborovi seji Matice Slovenske dne 3. oktobra 1883. Navzočni so: g. predsednik Grasselli in gg. odborniki: dr. Jarz, Kržič, Levec, Marn, Pleteršnik, Wiesthaler, dr. Zupanec, Praprotnik, Tomšič, dr. Štrbenec, Šuklje, Vavrū, Vilhar, Zupančič.

1. G. prof. Marn začne sejo s tem ogovorom: „Odkar smo bili zadnjič tukaj zbrani, obhajali smo velike mestne in deželne slavnosti s presvitlim cesarjem. Med njimi, ki so bili tiste dni v velikih skrbéh, bil je tudi prečestiti naš gospod predsednik in načelnik našega glavnega mesta. Vsa šeststoletna slavnost zvršila se je srečno, zlasti v Ljubljani prav srečno, in presvetli cesar so počestili našega gospoda predsednika z redom železne krone III. vrste. Ravno tako so bili poleg g. predsednika odlikovani še gg. Matičini odborniki dr. Pokljukar, ravnatelj Praprotnik in učitelj Tomšič. Vsa ta odlikovanja nas presrečno vesele in v imenu odbora Matice Slovenske čestitam vsem tem gospodom, ker ž njimi je poslavljen tudi Matica sama. Posebno pa čestitamo Vam, preblagorodni gospod predsednik! Nosite in uživajte to Najvišje poslavljenje na korist in srečo svoji preljubljeni rodbini; nosite in uživajte to Najvišje poslavljenje na čast bele Ljubljane, na korist Matice Slovenske in na slavo naroda slovenskega zdravi in veseli še mnogo, mnogo let!“ — G. predsednik Grasselli: „Zahvaljujem se za laskave besede, s katerimi me je počastil naš g. podpredsednik, prof. Marn. Dobro vem in večkrat sem že zadnje dni povedal, da odlikovanje, s katerim me je počestilo Nj. Veličanstvo, ni namenjeno moji osebi, katera nima nobenih takih zaslug, ampak da to odlikovanje velja tistim častnim mestom in službam, katere opravljam v naši stolici, beli Ljubljani. Gotovo blagosti in sreče naši Matici Slovenski nihče ne želi toliko ko jaz, a malo mi je možno storiti zánjo, ker mi ne dostaje časa in ker tudi nimam tistih sposobnostij, katerih je treba predsedniku prvega književnega društva slovenskega. Hvala Vam vsem na prijaznem čestitanju!“

2. Naznanila prvosedstva. Gospod predsednik poroča o avdijenci, pri kateri so on in odbornika Levec in Šuklje presvetlemu cesarju izročili Matičim „Spomenik“. Sklene se dotični ogovor predsednikov in odgovor Nj. Veličanstva, kakor sta bila priobčena v „Ljublj. Zvonu“ (III. s), natisniti v letošnjem letopisu. — G. dež. predsednik baron Winkler naznanja zahvalo Nj. Veličanstva cesarja in Nj. Visokosti cesarjeviča Rudolfa za čestitanje Matice Slovenske o veselem dogodku v cesarski rodovini. — Miklošičeve slavnosti v Ljutomeru 2. sept. t. l. sta se kot zastopnika Matice Slovenske udeležila odbornika prof. Šuklje in ravnatelj Praprotnik. — Visokorodni gospod J. grof Harrach je na priporočilo č. g. J. Lega, uradnika v Češkem Muzeji, daroval Matici Slovenski 83 prekrasno vezanih dragocenih knjig iz novejšje pesniške literature češke z dopisom iz Prage 29. septembra 1883, ki slove takó:

„Slavny Vybore Matice Slovánské

v

Lublani.

Abych hortírjím synům milého mi národa Slovánského podrobné poznání české literatury usnadnil a tím k sblížení a živější vzájemnosti obou bratrských kmenů přispěl, vybral jsem dle slibu svého z básnického písemnictva našeho veškeré nejlepší díla i odesílám je Matice Slovánské s vroucím přáním, aby její Slavny Vybore dar ten ode mne s ten láskavostí přijal, s jakouž ochotou mé upřímné Slovánské srdce čtenářstvem Slovánskému její podává

S veškerou úctou

Jan hrabě Harrach.⁶

Radostno vzprejema odbor ta dragoceni dar ter sklene blagodušnemu gospodu darovatelju izreči pismo zahvalo. — Novi poverjeniki: gosp. dekan Cibič Anton za Črnič; g. magister farmacije Hočevar Jakob za Velikovec; g. mestni kaplan Petek Fr. za Pliberk; g. župnik Žerjav Matej za Spodnji Dravberg; gosp. župnik Belšak Anton za Radgonsko okolico; gospod dekan Jazbec Anton za Marberg, gospod vikar Fr. Jug za Ptuj, g. župnik M. Lendovšek za Makole; g. dekan T. Mraz za Vozenico; g. nadučitelj Fr. Praprotnik za Sv. Lorenc in M. D. v Puščavi; g. kaplan Pavalec Jurij za Cmurek; g. prof. R. Čuček za Koper; g. dekan Jakob Stariha za Pičan; g. Ivan Navratil za Dunaj. — Novi ustanovniki: gosp. Jakob Stariha, dekan v Pičanu; g. Peter Novak, prefekt v Terezjanski akademiji na Dunaji; g. Žiga Sežun, bančni uradnik na Dunaji; g. Jos. Zelenik, odgojatelj na Dunaji. Novih letnikov je od zadnje seje pristopilo 71. Matica ima za 1882. leto 1465 družabnikov; za 1883. leto pa 1357, tedaj 108 menj (!!) ko lani. Nekateri stari poverjeniki niso poslali niti vpisovalnih pol, niti novcev; sklene se, da se ti zbršejo iz imenika. — G. dr. Janko Serneč v Mariboru je 27. maja 1883. po sklepu nekdanjega odbora za Tomšičev spominek temu odboru ostali prebitek, znašajoč 268 gld. 60 kr. izročil Matici Slovenski za duševni spominek Tomšičev in sicer z namenom, da podpira slovensko literaturo ali žurnalistiko. Sklene se o tem blagodušnem daru posvetovati se še le v jedni bodočih sej, kadar Matici Slovenski dojde tudi denar, katerega so notranjski rodoljubji nabrali za Jurčičevo ustanovo. — G. dr. J. Vošnjak je 1. avg. t. l. Matici izročil 20 gld., katere je volil Matici pokojni g. K. Šepec kot zaostalo letnino. — G. tajnik je preštel vse knjige in zemljevide Matice Slovenske, katerih je iz prejšnjih let še ogromno število. Sestavil in vknjižil je izkaz, ki kaže število prejetih, oddanih in v Matici zalogi na razpolaganje ostalih knjig in zemljevidov.

3. Poročilo književnega odseka. G. prof. Marn poroča, da g. prof. Macun, pisatelj „književne zgodovine slovenskega Štajerja“, piše v „predgovoru“: „Ko pak je početkom tekočega leta Slovenska Matica sklenola, da le četiri pole za l. 1882. pridejo na svetlo, ostalo pak drugikrat, tega nisem mogel nikakor dopustiti.“ To ni res! Ampak v skrbi za druge letošnje knjige je 31. jan. t. l. sklenil odbor, da se že stavljene dve poli Macunove knjige popravita in na čisto natisneta, ker tiskarna potrebuje črk, potem pa deneta na stran, da se l. 1884.

natisne še ostali rokopis ter na svetlo da vsa knjiga ob jednom, ako g. pisatelj odobri potrebne jezikovne poprave, kakor želi odbor. Nikdar pa odbor ni bil toliko nespameten, da bil hotel samo „četiri pole“ dajati na svetlo. To naj se v „predgovoru“ omenjene knjige resnici na čast in obrambo popravi. — Vrne se gg. pisateljem več rokopisov, ker jih Matica ne more vzprejeti. — Rokopis „Turki in Turkinje“ po Amicisu se izroči prof. Zupančiču v pregled. — Ponujani prevod Šenovnega romana „Kletva“ se ne vzprejme, ker sploh ne kaže prelagati na slovenski jezik hrvaških knjig. Znanje hrvaškega jezika se je med nami že tako razširilo, da vsak omikani Slovenec hrvaške knjige brez posebnega zadržka čita v izvorniku. — Sklene se naprositi prof. Glowacki, da kmalu pošlje II. del svoje flore slovenskih dežel, ker bi Matica prihodnje leto rada izdala vso knjigo na jeden pot. — Drugi del „Lovčevih zapiskov“ naj se priredi za tisk. — Prevod povesti Kraszewskega „Koča za vasjo“ naj se še nekoliko popravi, ker je po nekaterih mestih nedostaten. — Prof. Sonnenleitnerju na Dunaji naj se pismeno izreče zahvala, ker se je pod njegovim nadzorovanjem zdelovala prekrasna Miklošičeva podoba. — Odločijo se pisateljem za l. 1882. in 1883. nagrade, a s tem dodatkom, da se od nadgrad odštejejo potroški za popravljane nedostatnih rokopisov in za neopravičene tiskarske korekture. — Gospodarskemu odseku se naroči, skrbeti za to, da tiskarna gotovo dotiska knjige do 1. novembra, ker so se za letos že čez mero zapoznele, česar ni kriv odbor, ki je o pravem času pripravil vse rokopise. — Odbor sklene občni zbor Matice Slovenske sklicati na 19. dan novembra. — Naroči se odseku za premembo Matičnih pravil dotlej sestaviti in odboru predložiti svoje poročilo.

Šolske knjige. Hrovatova „Latinska slovnica“ in Žepičeve „Vaje“, katere je založil dež. odbor Kranjski, pošle so do zadnjega izvoda. Deželni odbor je samo za „Vaje“, stržil 1260 gld., tako da se je knjiga dobro izplačala. Novo izdanje obeh knjig se je naročilo, kakor čujemo, g. prof. V. Kermaavnarju v Ljubljani.

Slovenska književnost. Sveta Gora pri Gorici, zgodovina te božje poti, 183 str. — Sveta Gora pri Gorici. Nekaj zgodovinskih črtic o tej božji poti s poukom o romanji in razkazom svetogorskih odpustkov, 28 str. — Devetdnevnicica k časti milostne Matere Božje na Sv. Gori pri Gorici, 39 str. Te tri knjižice v jedni spisal je gosp. Anton Červ, mašnik na Sv. Gori, založil svetogorski vodja L. Rutar, a natisnila s prav lepimi črkami „Hilarijanska tiskarna“ v Gorici, 1883. — G. A. Červ je kot jedernati, humoristični pisatelj slovenski (po svojih spisih v „Glasu“ in „Soči“) znan ne samo po Goriškem, nego tudi zunaj mej svoje ožje domovine. V prvi izmed gori navedenih knjižic nam je opisal s krepko, gladko in do srca sezajočo besedo zgodovino „te najimenitnejše božje poti na Slovenskem, ker se je tu sama nebeška Kraljica prikazala in neposredno ukazala, naj se jej ondi cerkev zida“ (iz pregovora) S tem je gosp. pisatelj donesel veliko zanimivega in kritično urejenega gradiva za kulturno zgodovino goriško v preteklih treh stoletjih. Naj bi nas tako nadarjen in slovensčine v popolni meri več pisatelj kmalu razveselil s kakim drugim delom svojega krepkega peresa! — Opomnje vredno je, da gori navedenih knjig nekateri slovenski listi nalašč niso hoteli omeniti, ker govori o Sv. Gori na Goriškem! (A večkrat so tega krivi tudi gg. pisatelji in založniki sami,

ker se jim ne zdi vredno svojih knjig pošiljati raznim uredništvom slovenskih časopisov, nego zmotno mislijo, da je vsak urednik dolžan knjigo ne samo kupiti, ampak tudi priporočati. Drugod ljudje bolje vedó kaj se spodobi. Ured.)

S. R.

Jurčičev roman „Doktor Zober“ priobčuje v češkem prevodu leposlovnih list „Buch“; njegov roman „Ivan Erazem Tatenbach“ pa v nemškem prevodu „Südsteierische Post“ v Mariboru.

Preširnova ljudomilost. Leta 1848. imel je dr. Fr. Preširen za pisarja sina svojega pokojnega prijatelja Andreja Smoleta. Mladeniča so zadela vojaška leta in moral je v Ljubljano k naboru. Pri „Virantu“ so ga potrdili. Ko Preširen to zve, zasvetile so se mu solze v očeh in takoj ga je hotel odkupiti. „Osemsto goldinarjev imam k sreči ravno pri sebi, dajte mi mladeniča nazaj!“ Toda žalibog, da se tistega leta ni noben odkup dovolil in se torej tudi Preširnu prošnja ni mogla izpolniti. Toliko je pa vender le preprosil, da so mladeniču cel mesec dni dopusta dali.

„Slovenec“, XI, št. 147.

Pričetki avstrijske obrtnosti in trgovine za cesarja Karola VI. Prof. dr. Fr. Martin Mayer v Gradcu je pred nekoliko meseci dal na svetlo knjigo: „die Anfänge des Handels und der Industrie in Oesterreich und die orientalische Compagnie. Innsbruck, 1882, 8, 134“; cena 1 gld. — na katero s temi vrsticami obračam pozornost čestitih čitateljev; kajti vredna je naše pozornosti v polni meri in vsak prijatelj domače zgodovine, kakor tudi obrtnega in trgovinskega razvoja naše dežele in naše države jo bode čital z največjim zanimanjem. Gradivo svoji knjigi je prof. Mayer dobil v muzealnem arhivu v Ljubljani. Tam se namreč nahajajo natančni prepisi sejnih zapisnikov dvorne kamore, katere je za Karola VI. oskrbel Ljubljčan Fr. pl. Reigersfeld. Ta mož je bil jako omikan, podjeten, bistroumen in v trgovinskih stvareh izredno zveden; zato mu je vlada izročala imenitne posle v prosep domače obrtnosti in domače trgovine; tako je bil na pr. l. 1723. s tremi avstrijskimi ladjami in z domačim blagom poslan v Lizabon, da bi osnoval trgovinsko zvezo med Trstom in Portugalskim; l. 1731. je bil drugi asistent v Trstu v prosep domače trgovine osnovanega oblastva „Intendenza litorale“ itd. O vseh svojih poslanstvih, izkušnjah in opazovanjih je pisal Reigersfeld točen dnevnik ter prepisaval uradne spise in načrte o trgovinskih stvareh. In to gradivo je porabil prof. Mayer za svojo knjigo, katera je skoz in skoz oprta na vire, do zdaj nepoznane; za to knjiga ni samo v obče zanimiva, ampak prinaša tudi veliko novih podatkov, katerih ne čitamo v nobeni zgodovini avstrijski. Tu je prvič natančno opisana zgodovina „orientalske družbe dunajske“ („orientalische Compagnie“), katere ni zamenjavati z vzhodnoindiško trgovinsko družbo, ki se je za Karola VI. osnovala v Ostendi v Belgiji. Opisani so tu avstrijske vlade in omenjene družbe napori, da bi se povzdignila domača industrija in da bi se odprli pomorski potje domači trgovini v jutrove in zapadne dežele. Razkrite so tu vse spletko in razloženi vsi zadržki, katere so avstrijski trgovini delali dobička željni domači trgovci, občna nevednost prebivalstva, razni deželni stanovi in tuje države, osobito Benetke. O razvoji Reke in Trsta, ki sta bila l. 1719. proglašena za svobodni pristanišči, priobčuje knjiga zanimive nove podatke, ravno tako o tedanjih mitnicah in cestah; državna cesta z Dunaja v Trst

n. pr. l. 1730. še ni bila do celega narejena; pri Celji čez Savinjo ni bilo mostu, med Celjem in Vranjskim pa nobene ceste; slaba je bila cesta med Vranjskim in Ljubljano; v Ljubljani je poštar, kakor pravi neko poročilo, silil popotnike „anstatt die selben zu Lande mit Postpferden per Oberlaibach zu befördern, auf das Wasser Lublanza zu sitzen, wo man dem Postmeister sein Postgeld, er davon aber mit einigem Profit den Schifflohn bezahlt;“ tudi blago se je iz Ljubljane na Vrhniko prevažalo po Ljubljani ter s prekladanjem zamudilo po 5—6 ur, v tem, ko so šli vozniki s praznimi vozovi iz Ljubljane na Vrhniko; nalagatelji so bili nerodni ter so poškodovali mnogo blaga. Težavna je bila tudi cesta med Vrhniko in Planino; kadar je Unec narastel, morali so ljudi, blago in vozove voziti 500 korakov daleč v malih čolnih čez vodo. Ob veliki cesti ni bilo nikjer skladišč in podstrešja, kjer bi bili mogli vozniki ostajati z naloženimi vozovi; ako se je pri vozu kaj potrlo, ležalo je blago po več tednov poleg ceste; v Planini je bila pač precej dobra krčma, a od Planine notri do Trsta ni bilo nobene več, tako da vozniki niso mogli dobivati ne prenočišča, ne kruha, ne vode, ne sena, ne ovsja; tu ni bilo ne kovača, ne jermenarja, ne kolarja. Popotnike, namenjene v Reko, jemala je pošta samo do Planine, in popotnike, namenjene v Trst, samo do Razdrtega; potem glej vsak sam, kako prideš dalje. Poročilo pravi, da bi se morala vsaj še v Trnovem proti Reki in na Divači proti Trstu osnovati poštna postaja; da bi se morali ob cesti po 2 milj vsaksebi vodnjaki skopati ter rokodelci prisiliti, da se naselijo ob cesti, graščine pa po vaseh ob cesti odpreti krčme. A dasi je bila velika cesta tako slaba, bilo je na njej vse polno mitnic in to državnih, deželnih in privatnih. Voz s 40 centi blaga je moral med Trstom in Dunajem samo cestarine in brodarine plačati nad 20 gld. Stalni popotni voz med Dunajem in Trstom se je začel voziti meseca novembra 1730. leta. Z Dunaja je odhajal ob četrtek ter do Trsta potreboval po leti 9, po zimi po 10 dnej. Vsak popotnik je od Dunaja do Trsta plačal po 10 gld. za svojo osobo in po 3 gld. od vsakega centa prtljage. — Pa nečem knjige dalje izpisavati. Za gaslo si je prof. Mayer izbral besede Hörnigkove: „Ich schliesse dieses Werk und verhoffe daran geleistet zu haben, was einem ehrliebenden, mit Herzen, Mund und Hand gut österreichisch-Gesinnten zu leisten gebühren wolle.“ Kdor bode knjigo čital, preveri se gotovo, kako resnično je prof. Mayer s svojim lepim delom izpolnil te besede. L.

„Matica Hrvatska“ imela je svojo glavno skupščino, na kateri se je presojevalo društveno delovanje za leto 1882. ter govorilo o nekaterih osnovah za prihodnje. V uvodnem govoru je presv. g. prvosedenik Kukuljević omenil velikih borb in nadlog, ki so jih Hrvatje zadnjih štirideset let trpeli za narodni svoj obstanek ter dobro poudaril, da je ravno narodna knjiga največ pripomogla, da so Hrvatje premagali vse ovire ter jeli veselo stopati za drugimi omikanimi narodi. Od vseh plodov, kar jih je doslej obrodila „Matica Hrvatska“, mu je Smičiklasova „Hrvatska zgodovina“ najlepši sad, kar so mu pričujoči matičarji pritrdili z navdušenimi živio-klici gospodu Smičiklasu. Mnogozaslužni blagajnik in tajnik gosp. Kostrenčić je govoril na to o matičinih knjigah za leto 1882., o katerih smo poročali že v 6. številki letošnjega „Zvona“. Čestite naše čitatelje bode torej tem bolj zanimalo to, kar „Matica Hrvatska“, spravlja na dan za tekoče leto 1883. Od poučnih knjig bodo matičarji dobili

smejala se je, če je bilo treba, ali pa se je izgovarjala z boleznijo, če je le kdo opazil, da se ji ne dá govoriti. Mogoče je bil v tem vzrok, da se je pogosto vdajala sama sebi in se gledala in da jo je včasih pograbila silna melanholija, ki jo je dušila in razdvajala ter jo zapeljevala v misli, s katerimi bi se ne smela družiti. Potem se je izjokala, se vrgla zopet v delo in si s kolonjsko vodo natrla obraz, da ne bi Justin opazil vnetih oči. Drugekrat se je skušala upreti takim neutolažljivim uram, da se je vlegla v posteljo, zatisnila ušesa in se skrila pod odejo. Pogostokrat je tako zaspala, če pa le ni mogla drugače, je pričela pisati Marti pismo, ki je bilo v takih dneh dolgo več strani.

Ne more se reči, da bi bila slaba gospodinja, kako neki, ko pa je vse sama kuhala, pospravljala, le za težja dela je najela kakšno žensko, ki so se ji kar ponujale, ker je bila zelo radodarna in je vedno dala več, kakor so zahtevale. Šivala je sama, stroj ji je kupil Justin na obroke, z ročnimi deli pa se ni dosti ukvarjala, ker so jo pričele oči skeleti, če je delala z drobnimi nitmi.

Po prvih mesecih njunega zakona, ko se ji je telo umirilo in se je vsa izžarela v ljubavnim omamah strasti, se je naenkrat zavedela, da ima moža. Vsi ti meseci so bili kratki, vsak dan sta oba z neugnano nestrpnostjo pričakovala novih dognanj in razodetij, zgodilo se je, da je prišel Justin iz trgovine v kuhinjo, samo da jo vidi in da se poigra z njenimi lici, ona pa ga je skozi okno klicala, le toliko, da spregovori z njim nekoliko nežnih besed.

No, tisto spoznanje, da je kar naenkrat nekega lepega dne vsega konec. Ne, o koncu se ne more govoriti, le tako bi se reklo, da se je tistega dne porodil pričetek vračanja v resničnost. Oh, spoznanje pa je vedno začetek konca, spoznanje trka na razum, srce pa omahne v otožnost, dokler ga zopet novi, veliki pretresljaji ne zdramijo v nov, mogočen plamen.

Kako se le more kaj takšnega zgoditi —?

Človek bi nikoli ne verjel, da je vse to življenje sestavljeno iz samih malenkosti. Iz kapric in navad, vzgoje in tradicije, vere in nevere, naziranja in nebržnosti — kar pa je skupaj le nekaj, kar nas oblikuje, kuje, križa in ubija. Bog pomagaj, je vzdihnila neko jutro, ko je predramljena sedela v postelji poleg Justina, ki je še trdno spal tik zraven na svoji postelji, kako so mu pričeli izpadati lasje! Saj bo kmalu plešast!

Gledala ga je. Njegov obraz se je v teh mesecih odebelil. Ustnice so se mu v kratkih presledkih tresle, kadar je dihnul. Iz nosa mu je rasla velika grda kocina. Roke, ki jih je imel nad odejo, so se včasih

na nove osnove. Pred dvema letoma je 2000 gld. odločila kot posebno ustanovo za izdavanje grških i latinskih klasikov v hrvaškem prevodu, katere članom prodaje po znižani ceni, in glej, že se je teh prevodov toliko razprodalo, da se s samim dobičkom more nadaljevati prekorišno začetje. Že se je pokazala potreba, da si „Matica Hrvatska“ sezida svojo hišo in osnuje svojo tiskarnico. O teh dveh točkah se odbor že pol leta posvetuje in nadejamo se, da se bode do prihodnje spomladi oboje dognalo do konečnega sklepa v korist hrvaške knjige in hrvaške omike sploh. Bog daj srečo!

Sagen und Märchen der Südslaven. Zum grossen Teil aus ungedruckten Quellen von Dr. Friedrich S. Kraus. Leipzig, Wilhelm Friedrich, 1883, 8, XXI, 480. Cena 3 gld. 60 kr. — Prelagatelj nam v lepem nemškem jeziku podaje 109 slovenskih, hrvaških in srbskih narodnih pravljic in pripovedek, katere je s posebno srečno roko izbral iz Vukovih, Vrčevičevih, Valjavčevih, Plohlovih in deloma tudi iz svojih tiskanih in rokopisnih zbirk. To kaj lepo knjigo priporočamo našim omikanim obiteljim, ki beró nemške knjige in sploh vsakemu, kdor ne pozna v izvirniki divnega jugoslovanskega pripovednega narodna pesništva. Zadovoljen bode s knjigo gotovo vsak, kdor jo čita samo za zabavo. Drugače jo bode sodil, kdor jo ocenjuje z znanstvenega stališča, kakor A. Veselovsky in G. Meyer v Jagičevem „Archivu“ (VII. 30 — 319). Tema knjigi ne posebno ugodnima ocenama dodaje prof. Jagič opazko, v kateri pravi: „Es stellt sich heraus, dass er (der Verfasser) durchaus nicht die Rolle eines treuen Übersetzers, sondern die eines „dichtenden“ Nacherzählers spielen wollte, die letztere mag als recht gelungen gelten, ob sie aber vor allem wünschenswerth war, das ist eine andere Frage“.

„Archiv für Slavische Philologie“. Zadnje mesece sta prišla na svetlo I. in 2. zvezek VII. knjige polna prezanimivega jezikoslovnega in bibliografičnega gradiva, katerega so priredili R. Scholwin, A. Šahmatov, P. Syrku, T. Korsch, M. Drinov, A. Brückner, V. Jagič, J. K. Grot, J. Hanusz, O. Kimmel, M. Gaster, W. Nehring, A. Veselovsky in G. Meier. Kakor že prej večkrat tako tudi zdaj ta zbornik toplo priporočamo svojim čitateljem, ki hočejo znati, kako lepo se po slovanskem svetu razvija slovanska filologija v najširšem pomenu te besede.

K Staničevemu životopisu. V „Zeitschrift des deutschen und österr. Alpenvereins 1881, Heft 3“, natisnen je Staničev nemški spis „Meine Erfahrungen bei den Reisen auf den Hohen Göhl, Handschrift der Hof- und Staatsbibliothek in München“. Ravno tam je tudi nekaj črtic o Staničevem bivanju v Saligradu, iz katerih posnemamo, da je bil on v svoji mladosti jako slaven in znanstveno opazujoč turist. S. R.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levce.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravištvo:** na Marije Terezije cesti 5.